

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie a patopsychologie

Kateřina Straková

IV.ročník – prezenční studium

Obor: český jazyk – občanská výchova

Název práce

OSOBNOST PUBESCENTA – KOMUNIKACE V RODINĚ

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Holásková, PhD.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. 3. 2009

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji PhDr. Kamile Holáskové, PhD. za odborné vedení diplomové práce, poskytování rad a materiálůvých podkladů k práci, ale i učitelům základních škol, u nichž jsem prováděla výzkum.

Anotace diplomové práce

Příjmení a jméno: Straková Kateřina

Katedra: Psychologie a patopsychologie

Název práce: Osobnost pubescenta – komunikace v rodině

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Holásková, PhD.

Počet stran: 71

Počet titulů použité literatury: 35

Klíčová slova: pubescent, komunikace, socializace, konflikt, přátelství, tolerance, osobnost

Rok obhajoby: 2009

Diplomová práce je zaměřena na psychický vývoj v období puberty. Cílem výzkumu je zjistit, jak pubescenti tráví svůj volný čas a zda mají nějaké koníčky. Také bych ráda zjistila, jak vychází se svými rodiči a kamarády. Téma vzájemných vztahů mezi pubescenty je důležitým tématem celé práce. Období puberty je velmi důležitým obdobím pro další rozvoj osobnosti. Je důležité tohle období nepodceňovat a věnovat mu pozornost. Cílem mého výzkumu je také zjistit, zda je rozdílné chování u pubescentů žijících na venkově a ve městě. V praktické části je využito dotazníků se sedmnácti otázkami. Tyto dotazníky budou rozdány 120 pubescentům.

Summary : The personality of a pubescent – communication in a family

This diploma thesis is focused on the mental development during the age of puberty.

The aim of the research is to find out how the pubescents spend their leisure time and if they have any hobbies. I would also like to find out how are they getting on with their parents and friends. The theme of the interrelationship among the pubescents is an important topic of the whole thesis.

The age of puberty is a very important period for further development of individuality. It is important not to disvalue this period and to pay satisfactory attention to it. The aim of my research is also to find out, if the behavior of the pubescents differs according the place where they live – a village and the city.

In the practical part of my thesis, there is a questionnaire with seventeen questions to be found. These questions will be distributed to 120 pubescents.

Obsah:

Titulní strana

Prohlášení

Poděkování

Anotace diplomové práce

Obsah

I. Úvod

Vlastní práce členěná na jednotlivé části

II. Teoretická část

1. Periodizace pubescenta

1.1. fyzický vývoj

1.2. psychický vývoj

1.3. pohlavní vývoj

1.4. rozumové schopnosti

2. Socializace pubescenta

2.1. začleňování pubescenta do společnosti dospělých

2.2. intimní a přátelské vztahy mezi pubescenty

3. Komunikace s pubescentem

3.1. komunikace mezi pubescenty a dospělými

3.2. komunikace mezi pubescenty a rodiči

4. Vztahy mezi pubescenty a dospělými
  - 4.1. vztahy mezi pubescenty a rodiči
  - 4.2. vztahy mezi pubescenty a dospělými

III. Praktická část

1. Popis metody
2. Popis vzorku
3. Stanovení hypotéz
4. Výsledky výzkumného řešení
  - 4.1. hodnocení
5. Diskuse

IV. Závěr

1. Seznam použité literatury

I. ÚVOD

Téma této práce jsem si vybrala na základě svého zájmu o vývojové stádium pubescenta. Svou prací a výzkumem bych se ráda přiblížila problematice chování pubescentů, jejich špatným vztahům s rodinnými příslušníky a postoji k životu.

Ráda bych zjistila proč, děti s dobrými základy chování, s dobrým rodinným zázemím vystupují s určitým, spíše negativním chováním. Dnešní doba sebou nese velké změny, které se odráží i v zájmech pubescentů a ve způsobu trávení jejich volného času. Jistá příčina v nezájmu dětí ke sportovním aktivitám či k mimoškolní činnosti pramení v některých případech i z nezájmu rodičů o volný čas jejich dětí. Problematika trestné činnosti, alkoholu a drog se také týká pubescentů. Svou prací a výzkumem bych ráda zjistila, zda je rozdíl v chování dětí z města a z vesnice, jelikož se tato myšlenka objevuje a já bych ráda zjistila, zda je pravdivá nebo není.

Ještě před vyhotovením své závěrečné práce si dovoluji říct, že děti z města a vesnice mívají rozdílné hodnoty, jiné náhledy a způsoby trávení volného času. Samozřejmě, že tuto myšlenku nemůžeme zobecňovat a uplatňovat na všechny. Jelikož studuji pedagogiku, tak se ve světě pubescentů pohybuji poměrně často. Nejen na praxích, ale i v zájmových organizacích, které navštěvuji ve svém volném čase. Ráda bych tu zmínila, že už na praxi mě jistým způsobem překvapilo chování některých žáků, kteří nemají zábrany říci dospělému člověku téměř cokoli. S postupným vývojem společnosti se vyvíjí i dnešní mládež. Teď je jen otázkou, zda se vyvíjejí správným směrem. Svou praktickou část bych ráda demonstrovala na základě grafů, které nechám zpracovat pomocí dostatečného množství dotazníků, které budou vyplňovat pubescenti základních škol ve městě i na venkově. Otázky se budu snažit koncipovat tak, abych zjistila jaké zájmy převažují u pubescentů na vesnici a ve městě. Stejně jako se budu snažit zaměřit na vztahy pubescentů a jejich rodičů.

Dotazníky budou anonymní.

Dotazníky bude vyplňovat stejný počet dívek i chlapců.

Cílem tohoto výzkumu je zjistit, zda se rodiče zajímají o své děti. Zda mají pubescenti nějaké zájmy a jak přistupují ke svému volnému času. Také bych chtěla zjistit zda se případný nezájem rodičů o pubescenty projevuje v jejich chování a pokud ano, tak jakým způsobem. Na závěr by mě zajímalo, zda je rozdíl ve výchově či přístupu k životu u pubescentů žijících na vesnici a pubescentů žijících ve městě.

II. Teoretická část

1. Periodizace pubescenta

1.1. Fyzický vývoj

Stadium puberty časově vymezuje 10. až 11. rokem jako dolní hranici a 14. až 15. rokem jako horní hranici. Přihlížíme přitom k pohlavním rozdílům mezi chlapci a dívkami a k individuálním odlišnostem mezi jednotlivými vyvíjejícími se jedinci.

Ve vymezeném období rozlišujeme dva stupně: prepubertu a samotnou pubertu neboli pohlavní a psychické dozrávání. Dívky dozrávají psychicky i tělesně dříve, nejčastěji v rozmezí jednoho až dvou let. Se zřetelem k těmto faktům vymezujeme pubertální období (období dospívání) u dívek v rozmezí od 10. až 11. roku do 13. až 14. roku a u chlapců od 11. až 12. roku do 14. až 15. roku (Kuric, 1986).

Dvanáctiletý chlapec měří okolo 151 cm, stejně stará dívka již téměř 154 cm. Hmotnost těla stejně starých chlapců je okolo 42 kg, u dívek téměř 45 kg, což je třeba vysvětlit větší akcelerací puberty u dívek. I zde se však objevují výrazné rozdíly mezi stejně starými jedinci téhož pohlaví (Kohoutek, 2008).

Pro charakteristiku a hlubší objasnění problematiky dospívání však nestačí pouze konstatovat, že se s dospívajícími chlapci a dívkami stále něco děje, že změny jejich chování probíhají očekávaným či neočekávaným způsobem a že se jejich vývoj uskutečňuje v mnoha dimenzích a pod vlivem různých procesů.

Podstatná je skutečnost, že tyto procesy probíhají velmi dynamicky a že jsou nakupeny do poměrně krátkých vývojových úseků. Během několika málo let se má dítě přeměnit tělesně, fyziologicky, psychicky i společensky v dospělého člověka.

Jednotlivé procesy nebo i jejich seskupení vykazují vývojové a individuální odlišnosti. Rozlišují se tři různé vývojové typy:

- *akcelerovaný* (zrychlený vývoj)
- *průměrný* (středně rychlý vývoj)
- *retardovaný* (zpomalený vývoj)

(Kohoutek, 2008).

Dynamika dospívání je však také bezprostředně závislá na aktivitě svých nositelů, na mladých lidech, na tom, do jaké míry jsou schopni přizpůsobovat se změněným životním podmínkám a novým situacím, jež dospívání přináší (Taxová, 1987).

Vlivem pubertálních změn dochází k tělesné a psychické proměně, která dospívajícího zneklidňuje. Postupně u něho dochází k přebudování vnějších i vnitřních představ, které o sobě doposud měl. Musí se naučit cenit si toho, čím se právě stává, i když neví, čím bude a zároveň opouštět představu toho, čím byl (Goddetová, 2001).

Pubertou nebo dospíváním rozumíme jednak tělesné změny podmíněné jevy pohlavního dozrávání, jednak samotné pohlavní dozrávání (Taxová, 1987).

1.2. Psychický vývoj

Do stadia dospívání zahrnujeme také všechny psychické změny, nové kvality a přínosy, které se v průběhu vymezeného časového období objevují a pozvedají vyvíjejícího se jedince na vyšší vývojový stupeň. Z hlediska tělesného vývoje nastává v uvedeném období tzv. druhá tvarová přeměna organismu: urychluje se růst, dochází k fyziologickým změnám a k pohlavní

diferenciaci – dozrávají pohlavní orgány, objevují se druhotné pohlavní znaky, specifikuje se mužský a ženský tělesný vzhled. Při těchto změnách má nejvýraznější úlohu činnost celého systému endokrinních žláz a jejich produktů – hormonů (růstový hormon, pohlavní hormony mužské a ženské, hormon nadledvinek aj.).

Tělesné dospívání je nejvýznamnější složkou biologického dozrávání, končí pohlavním dozráváním a získáním schopnosti plození (Taxová, 1987).

V duševní oblasti se v tomto období zvyšuje aktivita dospívajícího, je patrná duševní rozkolísanost, nevyrovnanost, objevuje se přeceňování vlastních sil a zážitků, postoje k sociálnímu prostředí jsou provázeny projevy prchlivosti, vzdorovitosti, zvýšené citlivosti apod. Na druhé straně se však objevují i mnohé vysoce pozitivní znaky a vlastnosti, jako smysl pro spravedlnost a mravní čistotu, zaměření na společenský život a hledání svého místa v něm, nadšení při osvojování si nových poznatků, kolektivní cítění, snaha být samostatný, pomáhat nezištně druhým apod. (Kuric, 1986).

Psychické a sociální změny rozšiřují pubescentovi životní obzor, jeho poznávání postupně získává všechny znaky poznávání dospělého.

Jeho citová a sociální oblast se obohacuje o nové dimenze, pubescent začíná uvažovat o problémech, které mu dříve byly cizí, hlouběji proniká do obsahu a podstaty života, uvědomuje si jeho důležitost, přemýšlí o svém budoucím povolání, formuje si odpovědněji svůj názor na svět apod. (Kuric, 1986).

Dospívání se považuje za přechodné údobí mezi dětstvím a dospělostí. Tento přechod je možno chápat celkově i diferencovaně, má mnoho úrovní a projevů (jevových složek), často záporných, dokonce i protichůdných. V oblasti sexuální se v dospívání spatřuje přechod od nevyhraněných funkcí pohlaví k vyhraněným. Jedinec je dítětem a záhy sám může mít děti. V oblasti mezilidských vztahů se zdůrazňuje přechod od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti na dospělých k nezávislosti, od neodpovědnosti k plné občanské, právní a morální zodpovědnosti, přechod od konzumace společenských produktů a hodnot k jejich tvorbě. Ve vzdělávací oblasti jde například o přechod z všeobecné vzdělávací školy do středních škol různých typů, které připravují dospívající na povolání. Individuální odlišnosti jsou značné. Táž osobnost může procházet procesy, které jsou již na úrovni dospělosti (např. poznávací procesy), jiné projevy jsou ještě dětské (emoce), řada dalších znaků bývá v prostředním pásmu (fyzický vzhled). Dospívání znamená důležitý most, spojnici mezi světy dětství a dospělosti, je mezičlánkem, který je sbližuje a váže na sebe (Taxová, 1987).

1.3. Pohlavní vývoj

V organismu pubescenta probíhají dalekosáhlé změny týkající se jak růstu, tak pohlavního dospívání. Začátek změn je vázán na zvýšenou činnost některých žláz s vnitřní sekrecí, zvláště přední části hypofýzy a pohlavních žláz; činnost jiných žláz se zastavuje. V porovnání

se školním dětstvím je růst u obou pohlaví podstatně zrychlený, ale projevují se tu značné rozdíly. K růstovým změnám dochází tak, že se jednak zvětšuje buněčná hmota, jednak dochází k bohatému množení buněk. Nejintenzivnější růst probíhá v tukovém tkanivu, ve svalové hmotě a ve vnitřních orgánech, což dodává organismu charakteristický tvar, váhu i výšku. Změny váhy, výšky a tvaru probíhají souběžně (Taxová, 1987).

Přírůstky výškové jsou způsobeny prodlužováním dlouhých kostí na končetinách, růst dlouhých kostí umožňuje růstová destička, která je chrupavčitá a nachází se v horní i dolní části dlouhé kosti, v místě, kde hlavičky kosti přechází v tělo kosti. Rozmnožování buněk v chrupavčité destičce narůstají vrstvy, které se mění v tkáň, v níž se postupně usazují minerální látky. Mineralizování celé chrupavky je příčinou definitivního ukončení růstu, což se stává kolem 18. až 20. roku. Ke správnému růstu v tomto období je nutný dostatečný přívod všech významných živin, hlavně živočišných bílkovin a vitamínových látek. Pohlavní diferenciací je druhou významnou charakteristikou tělesného vývoje v dospívání. Jsou s ní těsně spjaty i rázovité změny psychiky. Řízení pohlavní diferenciací přísluší v první řadě sféře nervové, odkud jsou vysílány řídicí impulsy i na soustavu žláz s vnitřní sekrecí (Kohoutek, 2008).

V průběhu puberty se vyvíjí pohlavní znaky, které zařazujeme do čtyř skupin:

1. *primární znaky* – to jsou pohlavní orgány, které narůstají do normální velikosti;

2. *sekundární pohlavní znaky* – vzhledově odlišují dospívajícího od dítěte a ženské tělo od mužského.

U dívek jsou to zvláště zvětšené mléčné žlázy, ochlupení v krajině stydké a v podpaží, zaoblování boků a bohatší ukládání tuku pod kůží než u chlapců. U chlapců je to zvláště ochlupení v krajině stydké, ochlupení v podpaží, růst vousů. Ochlupení celého těla, značný růst svalové hmoty a mutace hlasu.

3. *terciární pohlavní znaky* - nelze přesně oddělit od sekundárních, týkají se především dýchání, činnosti srdce, složení krve, činnosti některých žláz s vnitřní sekrecí, organizace mozku apod.

4. *kvarterní pohlavní znaky* - přecházejí z oblasti somaticko-fyziologické, ale jejich substrát je sexuálně-fyziologický. Jde zde v podstatě o psychosexuální založení člověka.

Pohlavní diference dívek nastává přibližně v devátém roce života. V této době dochází k intenzivnímu růstu pánevních kostí, pánev se zvětšuje v pánevním vstupu i výstupu. Jde zde zřejmě o přípravy ženského organismu na plnění mateřských funkcí. Rozšíření pánevních kostí u dívek je prvním charakteristickým znakem pohlavního vývoje. Postupně vzniká nápadná proporcionální diference – pánevní rozměr na pohled převyšuje velikost rozpětí ramen. U chlapců jsou rozměry opačné, ramenní rozměr převládá nad pánevním. Jedná se o základní strukturální rozdíly v kostře mužů a žen. V jedenáctém roce se prsa dívek zvětšují do kopulovité formy a objevuje se ochlupení v krajině stydké, tj. na místech vnějších pohlavních znaků. Toto ochlupení je zpočátku velmi sporé a přibývá ho v dalších letech (Taxová, 1987).

Vývoj svalstva co do velikosti i síly je velmi prudký. Průvodním zjevem tohoto faktu může být neklid a velká aktivita. Pokud jde o vývoj orgánů, je třeba poznamenat, že srdce neroste tak rychle jako tělo. Může vcelku snadno poklesnout krevní tlak dítěte. Dítě v tomto období potřebuje více odpočinku než dříve. To však neznamená, že by se záměrně měla tělesná

aktivita snižovat. Mohlo by to vést k nesprávnému držení těla. V tomto vývojovém stadiu pozorujeme také sklon k mnoha menším krátkodobým onemocněním (Taxová, 1987).

4.1. Rozumové schopnosti

Psychické dospívání se projevuje velmi výrazně především v oblasti rozumové. Rozumové schopnosti v pubertě rychle vyspívají, ale vyšší stupeň abstraktního myšlení se rozvíjí teprve po třináctém roce. Logické kauzální (teoretické) myšlení se odtrhuje

od konkrétnosti a přechází do vnitřní činnosti, do formálních operací, které se stávají inverzní (zvrtné) a začínají vytvářet celé systémy vazeb. Vrchol tohoto myšlení připadá na 14. až 15. rok života. Dokončuje se rozvoj inteligence (asi v 16 letech). Myšlení dospívajících se stává samostatnější. Rozumové schopnosti dospívajícího dosahují téměř rozumových schopností dospělých, chybějí jim ovšem zkušenosti dospělých (Taxová, 1987).

Dívky mají v tomto období jistý předstih v rozumovém vývoji před chlapci. Později se však tento rozdíl vyrovnává, pro obě pohlaví je však příznačné ukvapené generalizování a preciznost formulací stále pokulhává za myšlením. Také cit pro rozlišování jemných výrazových odstínů se teprve vyvíjí. Vnímání dospívajícího se postupně vyrovnává vnímání dospělého (a obdobně je to i s představami). Vnímání se spojuje s úmyslnou pozorností, a tím se odstraňuje jeho předcházející nesoustavnost. Typické je pro pubertu tzv. denní snění (zčásti sexuální, zčásti idealizujícího obsahu) (Kohoutek, 2008).

2. Socializace pubescenta

2.1. Začleňování pubescenta do společnosti dospělých

Pubescent či pubescentka najednou zjišťují, že se jeho či její tělo změnilo, že cítí jinak, touží po něčem jiném, jinak uvažuje. A v době těchto změn, nejistot a hledání je dospívající postaven před řešení závažných otázek. V posledních ročnících základní školy se má

rozhodnout pro typ profesionální přípravy. Společnost od něho očekává, že se rozhodne zodpovědně, že zváží a zhodnotí vlastní sklony, zájmy a schopnosti ovšem s přihlédnutím ke společenským potřebám. To se děje v době, kdy se psychika prudce vyvíjí a rozvoj osobnosti není ještě zdaleka ukončen. Často ještě chybí dostatek spolehlivých informací o učebních možnostech a náplni jednotlivých profesí. Může tak docházet k rozhodnutím nevyhovujícím ani zájmům společnosti, ale ani zájmům jedince (Taxová, 1987).

Socializace dospívajících se kvalitativně liší od socializace ve školním dětství. Výrazně se projevuje tendence pubescenta odpoutávat se od rodiny. Výrazně se rozšiřují, vyhraňují a diferencují i vztahy k dospělým mimo rámec rodiny. Se stoupající kritičností a s celkovým vyspíváním se mění vztah dospívajících k autoritě. Dětství se zcela přirozeně podřizovalo autoritě „velkých“, mladší školáci uznávali celkem bez výhrad autoritu učitelů, vychovatelů, plynoucích z jejich nadřazeného sociálního postavení a jejich společenské role. Dospívající už respektují institucionální autoritu mnohem méně. Nesmíme se však domnívat, že v pubertě děti neuznávají vůbec žádnou autoritu. Ve skutečnosti dítě má potřebu autority, touží po vzoru, po přimknutí k silné osobnosti. Klade však na autoritu vysoké nároky, má-li se jí podříditi a citově se k ní přimknout (Kohoutek, 2008).

Pubescent se rád podřizuje pouze tomu, koho obdivuje (koho považuje za mocného, velkého, úctyhodného či krásného) (Kohoutek, 2008).

U dospělých, ať jsou k nim v jakémkoli postavení, postupně oceňují nebo kritizují osobní vlastnosti a uzpůsob, jak s nimi jednájí. Jejich požadavky a postoje vůči dospělým se však příliš často vyznačují subjektivní náročností a kritičností.

Neuspokojená očekávání zvyšují rozpaky, jež jsou blízké nedůvěřivosti (Taxová, 1987).

Pubescent usiluje stále více o samostatnost, na rozdíl od prepubescenta již nevzhlíží ke všem dospělým zdola, ale začíná se na ně dívat jako na sobě rovné, ke konci období puberty a později má dokonce sklon podněcovat je, kritizovat a odsuzovat (Kohoutek, R. 2008)

Velká část přirozené vzpurnosti dospívajícího dítěte vychází z jeho potřeby odlišovat se od rodičů a vytvořit si vlastní identitu. Ze začátku mohou děti tuto snahu silně přehánět, jakož i svou odlišnost. Vlastně ti, kteří neprojevují známky vzpurnosti, ani žádné odhodlání se osamostatnit, to svým rodičům velmi ulehčují, ale mohou zmeškat stadium vývoje, které je nutné, aby se objevila zralá lidská bytost (Fenwicková, 1994).

Vznikají intimně společenské vztahy, vážící se především k vrstevníkům pubescenta, postupně dominují a realizují se v přátelství. Vztahy k vrstevníkům jsou pro pubescenta přitažlivější než vztahy k dospělým. Zvyšující se kritičnost a postupné výhrady pubescenta vůči vlastnostem dospělých mají své příčiny v kvalitativně se měnícím a zvyšujícím se sebevědomí. Tyto změny sebevědomí jsou v pravém slova smyslu změnami osobnosti. Vždyť sebevědomí je základním kamenem osobnosti každého člověka, ukazatelem jeho správného nebo nesprávného vývoje. Sebevědomí i celý charakter a osobnost dospívajícího se vytvářejí za jeho přímé aktivní účasti, proto lze mluvit i o přímém, vlastním vytváření sebevědomí a charakteru, na jehož konečném formování se však podílejí i dospělí. Nikomu z nich však nesmí být lhostejné, jak sebevědomí bude charakterizovat budoucího dospělého člena společnosti. Sebevědomí je specifická forma vědomí, zahrnuje uvědomělé pohnutky a motivy vědomého jednání. Přiměřené, „zdravé“ sebevědomí je výrazem zformované sociálně zralé osobnosti, která zná své schopnosti a možnosti, má reálné ambice, vytyčuje si přiměřené cíle a zodpovědně plní zvolené i zadané úkoly. Ve společenském styku si dovede získat respekt, aniž příliš prosazuje své já, dobře spolupracuje s druhými. Takové

sebevědomí pak funguje jako regulátor chování ve smyslu uspokojování potřeb a požadavků osobnosti a nároků a očekávání společnosti (Taxová, 1987).

2.2. Intimní a přátelské vztahy mezi pubescenty

Od začátku dospívání je žák stále dráždivější, citlivější, snadno se vzruší a vzplane, ale snadno se i urazí, zesmutní, nebo si i dokonce zoufá. Toto zvýšené uvědomování si vlastní osoby má ve vývoji svůj smysl a význam a v normálním případě je jen přechodným jevem, který se po určitém čase ustálí na správnou míru. Proto ani potíže, které s tím souvisejí, netřeba brát jako otevřenou vzpouru dospívajícího proti dospělým, ale jako projev toho že dospívající se ve svém nitru vyrovnává s mnoha těžkými problémy, které mu stojí cestě a které musí vyřešit. Dospívající žák ani sám za mnohé negativní jevy nemůže, protože jeho

psychika je nespokojná, rozrušená a on si sám se sebou neví rady. Často jsou dospívající nespokojení, nebo dokonce zklamaní, i v těch případech, kdy s nimi učitelé, rodiče a jiní dospělí jednají dobře. Mají jednoduše řečeno své vrtochy, které jsou víceméně přechodnými jevy, vyplývajícími z rozpornosti vývoje. Z tohoto důvodu není třeba je mimořádně potlačovat, neboť by z toho dospívajícího mohl vyrůst člověk bez vlastních názorů na život, nesamostatný, samotářský a zakřiknutý. Dospělý musí rozeznat přirozené jevy zvýšeného sebevědomí od záměrného, až zlomyslného negování požadavků (Kohoutek, 2008).

Jak učitel, tak i rodiče si musí uvědomit, že s dospívajícím chlapcem nebo dívkou už nelze hovořit jako s dítětem, ale že je nutné respektovat jejich psychickou svéráznost. Dospívající reagují na zásahy dospělých velmi citlivě a vytvářejí si o nich ustálenější úsudky. Ve vztahu k učitelům se odráží kritické hodnocení jejich pedagogických a didaktických schopností i jejich charakterových vlastností (Kuric, 1986).

Ve vztazích založených na vzájemné pozornosti a ohleduplnosti bývá taková vzájemná komunikace chvilkami nebo i déle zajímavá a obohacující (Goddetová, 2001).

Každá rodina si vytváří vlastní pravidla a stanovuje své zásady podle osobností, ze kterých se skládá. Některé způsoby výchovy dětí přece jen zajišťují jak pro rodiče, tak pro děti život bez přílišného napětí, což platí zejména v období dospívání (Fenwicková, 1994).

3 Komunikace s pubescentem

3.1. Komunikace mezi pubescenty a dospělými

Komunikace s pubescenty vyžaduje velký takt a sebeovládání. Snad právě proto tolik rodičů při jednání se svými pubertujícími dětmi selhává (Pospíšil, 1996).

Je zapotřebí opravdového úsilí udržet komunikační kanály otevřené u někoho, kdo je zjevně rozhodnutý komunikaci s vámi přerušit a být tak jednoslabičný, jak to jen jde

(Fenwicková, 1994).

Pubescenti bývají k dospělým netolerantní. Jejich lpění na absolutní spravedlnosti mívá, kromě uspokojení potřeby jistoty, ještě další smysl: dospívající vyžaduje rovnoprávnost.

Ta se může projevovat i v tom, že určitá pravidla musí dodržovat všichni, ne jenom děti v podřízeném postavení. Odsuzování dospělých nebývá větší než kritika vrstevníků, ale bývá nápadnější, protože je vývojově novým, dosud sociálně tabuizovaným projevem. Dospívající k nim obvykle nejsou kritičtější než sami k sobě, ale o jejich sebekritičnosti nemusí dospělí vůbec vědět, protože bývá pouze vnitřní záležitostí jedince a vědí o ní nanejvýš jejich nejbližší kamarádi (Vágnerová, 2008).

V rámci rodiny a školy se dorozumívání mezi dospělými a dospívajícími řídí nejčastěji přirozenou spontánností jedněch i druhých. Každý komunikuje spontánně podle „svých možností“ – vlastní vnímavosti, citu, povahy, nálady, časových možností a kvality vztahu k druhému (Goddetová, 2001).

3.2. Komunikace mezi pubescenty a rodiči

Vztahy s rodičovskou autoritou nejsou upraveny obecně platnými pravidly, jsou intimnější a emočně významnější, a proto bývají citlivější na různé vývojové podmíněné změny.

Odpoutávání z vázanosti na rodinu je jedním z úkolů dospívání. Je to proces, který je náročný pro obě strany, pro dospívající i pro rodiče. Osamostatňování od rodiny je spojené s proměnou citové vazby k rodičům, ale většinou nevede k její destrukci, jíž se mnozí rodiče

obávají. Infantilní závislost má být nahrazena zralejším a vyrovnanějším citovým vztahem. Pocity jistoty a bezpečí, který vazba na rodinu poskytovala, se přesouvá do symbolické roviny a funguje stále účelně, i když pouze ve vědomí jedince. Přejídné stadium transformace, uvolňující již nefunkční závislost dítěte na rodičích se může projevit zdánlivou negací všeho, co do té doby platilo. Podobné výkyvy obvykle nemají trvalejší platnost, i když se rodičům mohou leckdy takto jevit (Vágnerová, 2008).

Řeč pubescentů se obohacuje o abstraktní pojmy, vyjadřování je obsahově bohatší, písemný projev se zdokonaluje. Myšlení je na úrovni formálně logických operací, s důrazem na porozumění. Nová schopnost – uvažovat hypoteticky – přináší pubescentovi další nejistotu (ví např., že by mohl vypadat jinak). Paměť logická je posílena na úkor paměti mechanické. (Švingalová, 2006).

Každá komunikace se skládá ze dvou částí, z obsahu a z procesu. Obsah tvoří slova, jež jsou vyřčena, a myšlenky nebo pocity, jež jsou vyjadřovány; tedy to, co se říká (Švingalová, 2006).

Proces je pak to, co se neříká a co je většinou zprostředkováno neverbálně.

Komunikace je sdělování určitých významů v procesu přímého nebo nepřímého kontaktu. V tomto smyslu je komunikace základní složkou mezilidské interakce, která je uskutečňována na základě společenského konsenzu, tj. sdíleného souboru významů, na základě kterého jsou lidé schopni se dorozumívat. Příkladem je rozhovor, kdy účastníci užívají společný jazyk (Švingalová, 2006).

Součástí efektivní komunikace je nejen schopnost slyšet, ale také poslouchat (Orvin, H; G. 2001).

V průběhu komunikace se totiž mohou projevit postoje, emoce nebo reakce z dřívějška. Dospělí a mladí tak mohou mít z téhož hovoru různý, dokonce opačný dojem, který může narušovat jejich pozdější dorozumění. Tuto situaci lze nepochybně zlepšit, když si uděláme čas, sami se nad tím zamyslíme a pak si společně, dospělí i mladí, promluvíme o tom, jak spolu komunikujeme a jak si vzájemně nasloucháme. Má-li takový rozhovor k něčemu vést, nesmí mít podobu vyslechu ani svalování viny na jednoho nebo druhého, ale musí probíhat v atmosféře klidu a vzájemné úcty. Slovní dorozumívání mezi rodičem a jeho dospívajícím potomkem je účinná, když dospívající vyslechne, pochopí a přijme rodičovo sdělení. Naopak dospívající má pocit, že si s rodiči rozumí, když od nich dostane to, o co je slovně požádá. Avšak dorozumívání mezi rodičem a dospívajícím dítětem nebo mezi učitelem a žákem nespočívá v pochopení sdělení dospělého a v jeho praktické realizaci. Na jeho účinnosti se podílí celá řada proměnných. V neprospěch výsledku, jehož si dospělý přeje dosáhnout, totiž může zapůsobit zejména vztah, který měli mezi sebou dospělý a mladý člověk před touto výměnou sdělení. Existuje-li mezi nimi konflikt, může to jejich komunikaci narušovat (Fenwicková, 1994).

Váží-li si naopak dospívající dítě svého rodiče, pokusí se (nebo dokáže) být psychicky připraveno vyslechnout, co se mu rodič nebo učitel snaží sdělit, a potom to použít.

Komunikace mezi rodičem a dospívajícím dítětem je tedy uspokojivá, když se dospělý nezajímá jen o výsledek, jehož by rád dosáhl, nýbrž stará-li se také o kontext vztahu, o to, jak může jeho sdělení na mladého člověka působit a jaký bude mít účinek (Fenwicková, 1994).

Cílem každého dorozumívání mezi dvěma nebo více osobami je přimět zúčastněné, aby reagovali a přizpůsobili se různým sdělením, která budou postupně vyjádřena. Když dospělý hovoří s dospívajícím, buď může ještě před započítím dialogu od mladistvého dopředu očekávat konkrétní reakce, nebo má o jeho reakcích předem danou příznivou či nepříznivou představu, anebo může vůči dospívajícímu sám nepřiměřeně vystupovat. Tyto rozdílné faktory mohou na vzájemném dorozumívání kdykoli parazitovat a narušovat ho, protože vyvolávají napětí, neklid nebo otázky, které momentálně zůstanou bez odpovědi (Švingalová, 2006).

Dospělí často ocení, když dospívající dokážou s druhými udržovat stabilní vztahy a dorozumívat se dospěle a společensky. Pokud tito mladiství svým fyzickým vzhledem připomínají dospělého, rodiče a učitelé od nich očekávají klidné, uměřené a zodpovědné reakce. Přáli by si, aby si osvojili určitá pravidla vystupování a zejména komunikace.

Chtěli by, aby byli schopní vyslechnout argumenty těch, kdo na ně výchovně působí, pochopili je a přizpůsobili se jim. Někteří mladiství se ovšem nechovají tak, jak se od nich očekává. Příliš se neohlížejí na společenská pravidla a výchovná ponaučení, která jim mají pomoci a společensky je ukotvit (Fenwicková, 1994).

I když může adolescent racionálně chápat, co mu říkají dospělí, které má kolem sebe, i když může každý dokonale porozumět preventivnímu významu, obsaženému v radách rodičů, týkajících se například hygieny, jídla nebo spánkového rytmu, i když je mu jasné, co znamenají studijní požadavky, které na něho kladou jeho učitelé, a vezme na vědomí

napomenutí soudce přímo v jeho kanceláři, o samotě nebo s přáteli se bude spíš chovat pod vlivem svých nutkání a přání.

A dospělý vůbec nepochopí, jak mohlo dojít k takovému posunu v tom, co by byl dospívající schopen udělat, a tím, co zrovna dělá (Fenwicková, 1994).

Rodiče a učitelé jsou často překvapeni, když rozumná řeč na mladého člověka tak málo platí. Případá jim, že s ním jen ztráceli čas, nebo se jich to hluboce dotkne. Tak mohou mít pocit viny, že neuspěli tam, kde jiní rodiče, učitelé a vychovatelé jako by postupovali správněji. Rodiče a učitelé si často vysní idealizovaný obraz mladistvého. Očekávají, že se mladí budou ve svém životě tímto ideálem řídit. Dospívající lidé se však v životě vždycky tomuto obrazu nepodobají. Tak vznikne rozpor mezi tím, jakého dospívajícího si jeho rodiče nebo učitelé představují, a tím, jaký je dospívající ve skutečnosti. Dospívající mládež žije většinou v přítomnosti a je pro ni obtížné přijmout krátkodobé těžkosti pro dlouhodobé výhody. Pro patnáctileté je rok věčností. Toto odlišné pojmání času je dalším dobře známým zdrojem napětí v rodině, které nemívá skutečné řešení. Jedinou pomocí je snažit se pochopit, proč si ten druhý myslí to, co si myslí. (Fenwicková, 1994).

Slovní komunikace přináší výsledky, když její účastníci dokážou vnitřně usměrňovat vzájemné dorozumívání na jiné než slovní úrovni, to znamená zejména na úrovni emocí a nepřiměřených nebo odporujících si reakcí.

Když má dospívající vejít do styku s druhými, reagovat na to, co vyjadřují, a sám komunikovat, řídí se svými dojmy, pocity a tím, co ho právě napadne nebo o čem je přesvědčen (Fenwicková, 1994).

Stejně tak jako každý, je i dospívající obzvlášť citlivý na způsob, jakým se s ním jedná. Velmi ostře vnímá emoce a pocity toho, kdo s ním mluví. Slovní i neslovní vyjadřování se u dospívajícího neustále mísí s jeho emocemi, počitky, pocity, drážděním, touhami

apod. Vyjadřuje se také prostřednictvím gestikulace a mimiky, intonací, postoji atd. (Fenwicková, 1994).

Pod vlivem dojmů si upravuje své zaměření a obvyklá pravidla, jimiž se dorozumívání běžně řídí. Pak svůj protějšek snadno překvapí nebo vyvede z rovnováhy nečekanými reakcemi. Dospívající používá za účelem komunikace nejenom veškerý slovní repertoár, který má k dispozici, ale občas v rámci jedné komunikace spojí několik vzájemně si odporujících sdělení. Dospívající může něco sdělovat pomocí svého těla, klást otázky nebo vyjadřovat souhlas svými postoji a chováním. Přitom však očekává, že mu dospělý odpoví na úrovni slov. Dospívající k této tělesné aktivní a interaktivní komunikaci výrazně inklinuje, protože mohutně užívá svého těla. (Kohoutek, R. 2008)

Tělo se stává současně místem řeči i způsobem vyjadřování. V některých situacích se dospělí cítí napadáni, zraňováni a zlobí je, když si uvědomí, že jich dospívající zneužívají nebo jimi manipulují. Tento postoj, spočívající v tom, že se na druhé obrazejí, jen když ho potřebují, ale jakmile takovou potřebu nemají, jako by pro ně neexistoval, je u dospívajících častý, i když si ho vždycky neuvědomují (Taxová, 1987).

4. Vztahy mezi pubescenty a dospělými

4.1. Vztahy mezi pubescenty a rodiči

Od začátku dospívání už nemohou mít chlapci a dívky k rodičům stejně blízko, což platí i pro citové projevy vůči nim (Taxová, 1987).

Na počátku dospívání mívají dívky i chlapci více konfliktů s matkami, pravděpodobně proto, že k matkám mají bližší vztah než k otcům a obvykle jsou s nimi i v četnějším kontaktu. Matky a otcové se k dospívajícím dětem chovají rozdílným způsobem, matky častěji žádají prosí nebo vymáhají, otcové si obvykle udržují větší odstup, jednají méně emotivně než matky, ale mají větší tendence k mocenským výchovným zásahům. Na druhé straně mnohdy snáze než matky akceptují dospívající jako partnery. V přístupu rodičů různého pohlaví se projevuje genderově typický způsob jednání, ale ovlivňuje jej i jejich postavení v rodině a kvalita vztahu s pubertálními potomky (Vágnerová, 2008).

Mladiství už nechtějí s rodiči stoupat, protože jedí hlučně. Jiní už dokonce ani nevydrží být s otcem nebo matkou v jedné místnosti. Fyzická přítomnost se tedy stává zdrojem napětí a podráždění. Ostatně čím blíže mají rodiče ke svým dospívajícím a čím víc jsou jimi milováni, tím je tato potíž větší, zatímco čím mají rodiče blíže k dítěti v dětství, tím větší to pro ně znamená klid a posilu. Tento opačný efekt rodičovské blízkosti počínaje dospíváním rodiče zneklidňuje, protože se bez ohledu na věk svých dětí vždycky domnívají, že pro ně představují bezpečí, uklidnění, důvěryhodnost a ochranu. Dospívající nutí jejich nepokoj k zaujetí fyzického odstupu od rodičů, avšak jejich přání se týká hlavně psychického rozchodu. Chtějí se od rodičů odlišit a osamostatnit, ale ze strany bránícího se těla cítí, že své rodiče ještě potřebují, a proto si uvědomují paradoxní povahu svého přání. Dospívající se snaží vzdálit od svých rodičů, ale současně si přeje být s nimi ve styku. Provokuje je a prochází konfliktem, aby se s nimi dostal do kontaktu a spojení (Taxová, 1987).

Volí tento vztah komunikace, aby se pokusil zvládat vztah s dospělými, protože i on sám má velký strach, aby se s ním nemanipulovalo. Manipuluje, aby jím nebylo manipulováno.

Vzájemný vztah rodičů a dospívajících dětí, i když se kvantitativně mění, hraje stále důležitou úlohu (Taxová, 1987).

Většina problémů, které mají děti při dospívání a odrůstání, vychází jednoduše z přirozené touhy rodičů chránit své děti. Kolik nezávislosti by se mělo dítěti dostat a jak brzy, jsou otázky, které vyvolávají daleko víc neshod mezi rodiči a dospívajícími dětmi než cokoli jiného. Jedním z úkolů rodičů je poskytnout dítěti svobodu, aby si vyzkoušelo život mimo rodinu, ale zároveň se ujistit, že se mu při tom nic nestane (Fenwicková, 1994).

Často se u dětí setkáváme také s reakcí vzdorovitosti. Dítě vzdoruje, jestliže někde „naráží“, pociťuje omezování, odpor. Reakce vzdoru otřásá celou jeho osobností. Má vliv na náladu dítěte, na jeho životní pocit, na sebecit i zaměřené city. Dítě ztrácí kontakt s okolím a je nepřístupné jakémukoliv výchovnému působení. Někdy nereaguje ani na oslovení a vzdor se výrazně projevuje i v jeho mimice. Tímto způsobem se snaží prosadit své požadavky (Kohoutek, 2008).

Dospělí a mladí si občas vzájemně stěžují na obtíže v dorozumění s druhými. Nemohou se spolu domluvit, když každý z nich chce mít poslední slovo, když jeden neposlouchá druhého nebo když si navzájem nerozumí. Proto se rozhovor neodvívá vždycky uspokojivě. Ale i když není vzájemné dorozumění vždycky uspokojivé, přesto je více než nezbytné. V době, kdy se dospívající začínají vzdalovat od rodičů, komunikují s novými osobami, které jsou součástí světa dospělých.

Privilegovanými protějšky mladistvých se mohou stát vedoucí nebo instruktoři skupin, do kterých mladí lidé docházejí (Fenwicková, 1994).

Někteří dospívající jim telefonují domů nebo dávají najevo velkou radost, když je náhodou potkají na ulici. Zajímají se o to, co mají jejich instruktoři rádi, co plánují, a povídají si s nimi o tom, jak se jim líbí nějaký zpěvák, film nebo reklama. Stojí o jejich radu nebo názor na věci,

kterými se zaobírají, zejména je zajímavá, co říkají jejich chlapci nebo děvčeti, do kterého jsou právě zamilovaní. S vedoucími si navíc dokážou dorozumívat na velmi osobní úrovni, kdy jsou s nimi schopni mluvit o tom, co prožívají, nebo o zásadních otázkách, které si kladou, například o problémech v lásce a nejrůznějších obtížích, s nimiž se setkávají (Fenwicková, 1994).

Dospívající mohou rovněž komunikovat s osobami, které náhodou potkají a které ani neznají. Ve velkých městských aglomeracích, kde žijí lidé vedle sebe, aniž by se znali od vidění, mohou dospívající spontánně pozdravit chodce, který se na ně podívá. Někteří z nich se na sebe snaží upozornit jedince, které potkávají, hlučným a nepřiměřeným chováním – vyhledávají pohled nebo rozhovor s druhým člověkem, ale často se setkávají se společenskou lhostejností (Taxová, 1987).

Dospívající se zmítají mezi přáním vzdálit se rodičům a potřebou je mít, přáním odlišit se od nich a potřebou podobat se jim, mezi přáním a obavou mluvit, vytvářejí typ dorozumívání, který se utváří na bázi „jojo“. Dospívající touží po tom, aby ho jeho blízcí vyslechli a pochopili. Často dává najevo silnou touhu mluvit, ale má strach to udělat. Také si může stěžovat, že má rodiče, kteří mu nerozumějí, nebo jim vytýkat, že ho nedokážou vyslechnout, ale stále bude stát o to promluvit s nimi. Občas dospívající nesnáší určité způsoby chování svých rodičů, ale pak si všimne nebo je upozorněn, že se čas od času chová stejně jako oni. Toto zjištění ho popuzuje, a když vidí, že je „jako“ ti, od kterých se snaží vzdálit, pocítí nepřátelství sám k sobě. Pak může protiřečit svým rodičům (slovně i jednáním), když něco řeknou, nebo soustavně zaujímá opačná stanoviska (Taxová, 1987).

Dospívající se již nepovažuje za dítě, na které si může každý kdykoliv křiknout. Místo napomenutí před kolektivem, zvláště před druhým pohlavím, jsou vhodnější individuální domluvy mezi čtyřma očima s konkrétním vyměřením trestu (Kohoutek, 2008).

Dospívající děti jsou přecitlivělé na jakékoli náznaky, že nejsou ještě plně schopné si organizovat život. Rodiče jsou obviňováni z vměšování, i když nabízejí radu nebo pomoc, zajímají se o to, kam děti chodí a co dělají, mají připomínky ke stavu dětského pokoje nebo k úrovni přípravy do školy (Fenwicková, 1994).

Může stále častěji vyhledávat styky mimo své rodinné a sociální prostředí, aby svou identitu pozměňoval a získával zkušenost jinde a s jiným způsobem života, který je někdy naprostým protikladem kulturních a morálních vzorů jeho rodiny. Může vyvádět z míry matku, když jí neustále skáče do řeči, aby jí bezdůvodně odporoval, nebo způsobovat starost rodičům svými pochybnými známostmi. Tímto jednáním dospívající ukazuje paradoxní postoj vůči rodičům. Vyjadřuje vyslovenou potřebu odlišit se od otce a matky, a zároveň se s nimi ztotožňuje. Tento rozpor, nová setkání a nové zkušenosti umožní dospívajícímu, aby si následně svobodně a sám zvolil, čím chce být, a vytvořil si svou vlastní identitu. Postupně pak zjistí, že nutně musí souhlasit s identifikačními vzory platícími v jeho rodině a s hodnotovým systémem, v jehož duchu byl jako dítě vychováván, aby jeho identifikace mohly nabýt trvalé hodnoty (Fenwicková, 1994).

Dospívající nejdřív zapudí rodinné vzory, a když jeho dospívání skončí, často se vrací ke svým původním hodnotám. Během dospívání se vztahy mezi dospívajícími a jejich rodiči od základu přebudovávají. Tento vývoj však musí probíhat nepřetržitě. Mladí, prodělávají prudké změny, které je znejišťují, potřebují najít u svých rodičů bezpečné útočiště, které jim dá kontinuitu a rovnováhu (Fenwicková, 1994).

Pro každého rodiče z toho plyne, že se musejí od svého dospívajícího dítěte odlišit v tom smyslu, aby s ním nekomunikoval stejným způsobem jako on a aby přijímal sdělení mladého člověka vždycky doslova a nevykládal si je emocionálně. Dospělí se s dospívajícími často dorozumívají podle obvyklých pravidel, jimiž se vzájemné dorozumívání řídí, nepřizpůsobují je však specifickým účastníkům hovoru. Příkladávají význam hlavně obsahu, informacím

a žádostem, které zamýšlejí dospívajícím předat, a jen málo se starají o to, jak je tito mladí lidé přijímají (Taxová, 1987).

Děti v období dospívání budou spíš souhlasit s určitým rozhodnutím nebo se podřídí pravidlům, na jejichž vytváření se podílely, zejména pochopí-li, proč byla vytvořena. Společné rozhodování navíc znamená, že dítě nemůže tak snadno poštvat jednoho rodiče proti druhému (Fenwicková, 1994).

Od dítěte v pubertě nemáme nikdy požadovat otrockou poslušnost (Kohoutek, 2008).

Duchapřítomnost a obeznámenost se světem dospívajících včetně určité schopnosti empatie mohou dospělým umožnit upravit způsob předávání informací, které jinak dospívající považují za nezajímavé nebo zbytečné. Stává se totiž, že dospívající mívá k vědomostem, které mu předávají rodiče nebo vyučující, utilitární vztah. Rád přijme informace související s jeho momentálními zájmy nebo informace, které pro něho mohou být či budou užitečné (Fenwicková, 1994).

K jiným poznatkům se staví často lhostejně nebo znuděně, když si není jistý nebo nechápe,

„k čemu mu mohou být dobré“, to platí zejména pro některé vědomosti literárního, filozofického nebo duchovního charakteru. Jeho přirozená motivace je navíc často pomíjívá, a tak mu občas dělává potíže déle se soustředit na jednu věc (Fenwicková, 1994).

Dospívající přikládá velký význam neslovnímu dorozumívání. Dešifruje posunky, gesta nebo jiné tělesné projevy svého protějšku, jako když dešifruje slovní promluvu, přičemž tuto mimoslovní komunikaci zahrnuje do jiných přijímaných informací. Proto je nutné, aby tento druh sdělení nevycházejících od dospělých nebyl v rozporu s jejich sděleními slovními a nenesl informace, které by dospívajícímu mohly vadit. Například neslovní komunikace s dětmi se často uskutečňuje prostřednictvím dotyků smyslových (mazlení, polibky) a hmatových (držení dítěte za ruku), avšak během dospívání se tento způsob komunikace mění a vyvíjí (Fenwicková, 1994).

Mladého člověka v době dospívání něco nutí citově se přeorientovat na jiné osoby, než jsou jeho rodiče. Rodičům už se tak často nesvěřuje, ale obrací se na jiné dospělé. Často se jedná o člena rodiny (například o prarodiče, strýce nebo tetu) nebo o dospělého, kterého zná, například o vedoucího zájmového kroužku. Dospívající si tohoto dospělého nevolí nahodile. Dává se s ním do řeči, protože se s ním v tu chvíli cítí příjemně a bezpečně nebo protože si ho idealizuje. Samozřejmě očekává, že mu tento člověk bude kdykoli k dispozici a vyslechne ho, aniž by prudce citově reagoval nebo měl potřebu moralizovat (Pospíšil, 1996).

Když dospívající nereaguje a nevyjadřuje se slovy ani jiným způsobem, vyvolává v těch, kdo s ním komunikují, pocit bezradnosti. Neodpovídá jim na otázky, žádosti, návrhy. Málo se projevuje gesty nebo pohyby.

V tu chvíli jeho rodiče nebo učitelé přemýšlejí (a nemohou najít odpověď), co se to v mladém člověku asi odehrává (Fenwicková, 1994).

U tohoto dospívajícího nikdo neví, co si myslí. Vypadá, jako by poslouchal, ale nemluví, a tak o něm dospělí vědí jen velmi málo. Když ho oslovují, mají někdy dojem, že mluví do zdi.

Pro rodiče a učitele by mohlo být užitečné, kdyby si všímali, jestli není dospívající stísněný, když mluví s druhými, a to nikoli proto, aby ho na to upozornili na veřejnosti, ale aby mu umožnili zamyslet se nad tím v soukromí. Dospívajícímu se může ulevit, když uvidí, že si rodiče všimli, co ho trápí. Mohou mu pomoci přemýšlet, co se v něm děje, a přeje-li si, aby se tato situace zlepšila. Nejde o to nutit dospívajícího, aby dělal něco, z čeho má obavu, ale uklidnit ho a podpořit, aby se odvážil přijmout riziko, že se zmýlí, že řekne nějakou hloupost, že se ocitne v nepředvídané situaci nebo že zažije nějaké nečekané pocity (Pospíšil, 1996).

Ve chvílích napětí mohou být okamžiky, kdy má dospívající dítě pocit (právě tak jako rodič), že on nebo ona nikdy neudělají nic dobře (Fenwicková, 1994).

Je třeba posílit jeho sebedůvěru, aby neměl o sobě horší mínění nebo si dával vinu. Zdrženlivost dospívajícího má často obrannou funkci. Když nikoho neruší, nehrozí, že bude někdo rušit jeho. Pokud však tyto mladé lidi jejich okolí postupně přestane podněcovat, protože neodpovídají, mohou se ocitnout v hluboké izolaci.

4.2 Vztahy mezi pubescenty a dospělými

Rodiče a učitelé si u dospívajících často stěžují na pasivitu.

Občas jako by po ničem netoužili, nebo nevěděli, co chtějí. Neprojevují zájem ani motivaci pro nic, co jim dospělí nabízejí, a vypadají, jako by neustále čekali na něco, co nepřichází.

V rámci rodiny lze pasivitu dospívajícího měřit hodinami denně strávenými před televizorem. Televize momentálně chrání mladého člověka před konflikty, protože za něho sní a produkuje fantazijní představy. U televizního vysílání, například u seriálu dostává plnou sílu žít.

Ve škole se pasivita dospívajícího projevuje nezájmem o spolužáky, o učivo a neúčastí na životě třídy. Pasivita mladých lidí je často spojena s úplnou absencí odpovědnosti v dané situaci. Čekají, že dospělí budou myslet a jednat za ně. Přitom však rodičovská rozhodnutí a skutky ihned kritizují (Pospíšil, 1996).

Dospívající lze zaujmout pro třídní nebo rodinný život, ovšem jen s podmínkou, že jim ostatní budou naslouchat, budou brát v úvahu jejich názor, přesvědčení nebo připomínky a dokážou je znovu naladit, když se unaví nebo ztratí zájem. V rámci rodiny se mohou rodiče spolu s dětmi domluvit na určitých chvílích, během nichž si společně proberou situace, které jedněm nebo druhým působily potíže. Může se jednat o jakýsi druh zasedání řízeného jednání z rodičů, při němž má každý právo svobodně se vyjádřit v přítomnosti druhých, ochotných pozorně ho vyslechnout. V určitých okamžicích se může dospívající chovat vůči druhým konfliktně nebo provokativně. Agresivita mu pomáhá zbavit se pocíťovaného napětí.

Někdy tlak a frustrace přerostou únosnou mírou, a tak se mladý člověk vybijí křikem, někoho napadne, kope do předmětů, které jsou nablízku apod. Terčem těchto agresivních pohnutek se stávají rodiče, kamarádi a někteří dospělí. Terčem agresivního vybíjení vnitřního napětí dospívajícího se stávají druzí proto, že jsou v daný moment v dosahu (Kohoutek, 2008).

Situace každodenního života se stávají příležitostmi k vyvolání konfliktu s těmi, kteří dospívajícímu brání okamžitě uspokojit jeho žádosti a přání.

Dospělí, kteří špatně snášejí nekulturnost konfliktů, z nich bývají často podrážděni.

Jenomže konflikty jsou součástí mezilidských vztahů stejně jako přátelství, tolerance, láska apod.

Vztahy, které by byly za všech okolností bezkonfliktní, prostě neexistují (Pospíšil, 1996).

Pro život s dospívajícími dětmi je nejpodstatnější tolerance, což ovšem neznamená, že všechno je dovoleno (Fenwicková, 1994).

Konflikty a agresivita, které se k nim pojí, mají škodlivé, potlačující a destruktivní účinky, když se jich lidé bojí, utíkají před nimi, nevědí o nich nebo je zlehčují. Konfliktního způsobu chování často užívají dospívající, aby na sebe upoutali pozornost druhých, nebo jednoduše jen proto, aby komunikovali. V interakci s jinými osobami, zejména s rodiči, umožňuje na druhé straně tento způsob komunikace dospívajícím posoudit vlastní schopnost snášet námitky rodičů, když se dopustí nějaké hlouposti, zapomenou udělat, co se po nich žádá, nebo provokují. Takto se také přesvědčují, co agresivní chování dokáže a jakou má moc, zda jim pomáhá znejistit a ovládat okolí, anebo vyhnout se pasivitě. Pubescenty kritizujeme velmi opatrně, jsou zvýšeně na kritiku citliví. Ještě se snadno rozplácí, neumí kritiku zpracovat nebo odrazit. Občas se pustí do zjednodušené kritiky dospělých (Pospíšil, 1996).

III. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Popis metody

Pro zjištění stanoveného cíle jsme použila dotazníky v počtu 120 kusů. Každý dotazník obsahuje krátký úvod, ve kterém jsem představila svoji osobu a účel za jakým dotazník slouží.

Pod krátkým úvodem jsou informace sloužící k zjištění pohlaví. V každém dotazníku je 15 otázek. Z těchto 15 otázek jsou první dvě otázky otevřené a zbývajících 13 otázek je uzavřených. Na uzavřené otázky je možnost odpovědi pouze ano nebo ne. První část otázek je zaměřena na pubescenty a jejich vztah k jejich kamarádům. V této části se snažím zjistit kolik času pubescenti tráví venku. Zda tento čas raději tráví doma nebo venku a jak vychází se svými kamarády. Další část otázek má za úkol zjistit, jaké vztahy mají pubescenti se svými rodiči. Zda se rodiče o své děti zajímají a kolik času jim věnují. Zjištěné výsledky byly vyhodnoceny a výsledky byly znázorněny do grafů. Jednotlivé výsledky v grafech jsou barevně odlišeny a každý graf je znázorněn na samostatné straně. Výsledky dotazníků jsou znázorněny v procentech. Ke každému grafu je vyhotovená tabulka, ve které jsou znázorněny shodné informace z grafu. Pod tabulkou a grafem je vyhodnocení dané otázky.

Před vyhodnocením dotazníků proběhly u každé otázky hypotézy s očekávaným výsledkem. Hypotézy se na závěr porovnály se skutečností.

2. Popis vzorku

Pro vypracování hypotéz a celé práce jsem si vybrala dotazníky.

S využitím dotazníků může být osloveno větší množství dotazovaných.

Dotazník je snad nejrozšířenější technikou, která slouží k získání informací v tradiční sociologii. Je to proto, že jeho použití je zdánlivě velmi nenáročné, je ze všech technik nejlevnější a snadno také zasáhne velký počet zkoumaných osob. Je hojně používán tam, kde se jedná o shromáždění relativně jednoduchých údajů od velkého množství osob. Dotazník má několik výhod:

- 1) je relativně málo nákladný
- 2) vyžaduje poměrně málo času jak v provádění, tak i při zpracování výsledků
- 3) je málo náročný na počet výzkumných pracovníků
- 4) není příliš náročný na přípravu pracovníků, kteří s ním pracují v terénu (na rozdíl od rozhovoru).
- 5) Dává dotazovaným větší možnost (delší čas) rozmyslet si odpověď, než je tomu u rozhovoru (Schneider, 1993).

Nevýhodou je to, že respondent vyplňuje dotazník sám. Je pro něj snadné na některou otázku neodpovědět (Kubátová, 2006).

Podle toho jakým způsobem je dotazník koncipován, hovoříme o těchto typech dotazníkové šetření.

- 1) *šetření jednorázové*, při němž je dotazníku použito pouze jednou při výzkumu nějakého jednoduchého, nepřilíš složitého problému.
- 2) *šetření periodické*, které se ke zkoumanému jevu po určitém časovém odstupu opět vrací a umožňuje tak zachycení dynamiky
- 3) *šetření anonymní* je většinou používaným typem dotazníkového šetření, které zaručuje kvalitnější výpovědi respondentů. U tohoto typu šetření si můžeme dovolit jít hlouběji do intimních záležitostí respondentů.
- 4) *šetření neanonymní* používané u tzv. panelových souborů, tedy u souborů lidí, mezi nimiž výzkum několikrát opakujeme.

Stavbu dotazníků je třeba považovat za určitou zvláštní součást přípravy vědeckých výzkumů. U dotazníku jsou tyto všeobecné zásady:

- 1) správné vytyčení problému
- 2) znalost prostředí a problému
- 3) účelnost otázek
- 4) počáteční etapy konstruování dotazníku
- 5) předvýzkum

Dotazník je nutno posuzovat jako vědomou a logickou kompozici problémů, ve které

- a) každá otázka musí mít vztah k hlavnímu problému
- b) otázky musí být sestaveny tak, aby tvořily uzavřený celek

Otázky v dotazníku jsou

- a) otevřené (volné, neřízené, nestandardizované)
- b) zavřené (standardizované, řízené, připravené, s nucenou volbou)

Za otevřené (volné) otázky považujeme takové, na které dotazovaný zcela volně odpovídá. Taková otázka dává dotazovanému možnost, aby se vyjádřil vlastními slovy.

Zavřené otázky jsou takové, které dotazovanému dávají k dispozici určitý výčet odpovědí (Schneider, 1993).

Dotazníky obsahovaly šestnáct otázek, podle kterých se stanoví závěr a vyhodnocení práce. Každá otázka v dotazníku byly sestavena stručně, jednoduše. Většina otázek předpokládá uzavřené odpovědi, pouze některé jsou otevřené.

Žáci, kteří vyplňovali dotazníky byli ve věku 14 – 15 roků.

Výběr žáků byl dán věkem, jelikož období 15 let se vyznačuje velkými změnami.

Žáci se v tomto věku rozhodují pro svou profesi a podle toho se orientují na další studium po základní škole.

Výběr škol, na které byly dotazníky rozdány, byl dán dosahem k mému bydlišti. Základní škola na venkově leží v olomouckém kraji, ve vesnici Určice. Zaměření této základní školy je všeobecné.

Základní škola ve městě se také nachází v olomouckém kraji, ve městě Prostějov. Zaměření této základní školy je sportovní.

Dotazníky byly předány třídním učitelům, kteří je žákům rozdali a dohlédli na jejich vyplnění. Celkem bylo dotázaných 120 žáků. Z toho 60 navštěvující základní školu na venkově a 60 žáků navštěvujících základní školu ve městě.

Dotazníky byly anonymní.

3. Stanovení hypotéz

Před rozdáním a vyhotovením dotazníků byly stanoveny tyto hypotézy.

Hypotéza 1 (H1)

Předpokládám, že chlapci budou trávit více času venku než dívky. Také předpokládám, že čas strávený venku bude u chlapců z venkova delší než u chlapců z města.

Hypotéza 2 (H2)

Předpokládám, že pubescenti musí dodržet příchod do 18. hodiny.

Hypotéza 3 (H3)

Předpokládám, že většina pubescentů bude svým kamarádům důvěřovat.

Hypotéza 4 (H4)

Předpokládám, že většina pubescentů tráví raději svůj volný čas venku než doma.

Předpokládám, že čas strávený venku bude převažovat u pubescentů na vesnici než na městě.

Hypotéza 6 (H6)

Předpokládám, že většina rodičů nezná kamarády svých dětí.

Hypotéza 7 (H7)

Předpokládám, že mezi pubescenty nedochází ke konfliktu. Také předpokládám, že konflikty budou vznikat mezi děvčaty než mezi chlapci.

Hypotéza 8 (H8)

Předpokládám, že pubescenti se svými rodiči nevychází dobře. Co se týká konfliktů předpokládám, že budou častější u dívek než u chlapců.

Hypotéza 9 (H9)

Předpokládám, že si pubescenti nepovídají o svých problémech s rodiči. Předpokládám, že dívky si povídají o svých problémech častěji než chlapci.

Hypotéza 10 (H10)

Předpokládám, že rodiče se o prospěch svých dětí zajímají. Také předpokládám, že zájem rodičů o prospěch jejich dětí bude stejně velký jak ve městě tak i na vesnici.

Hypotéza 11 (H11)

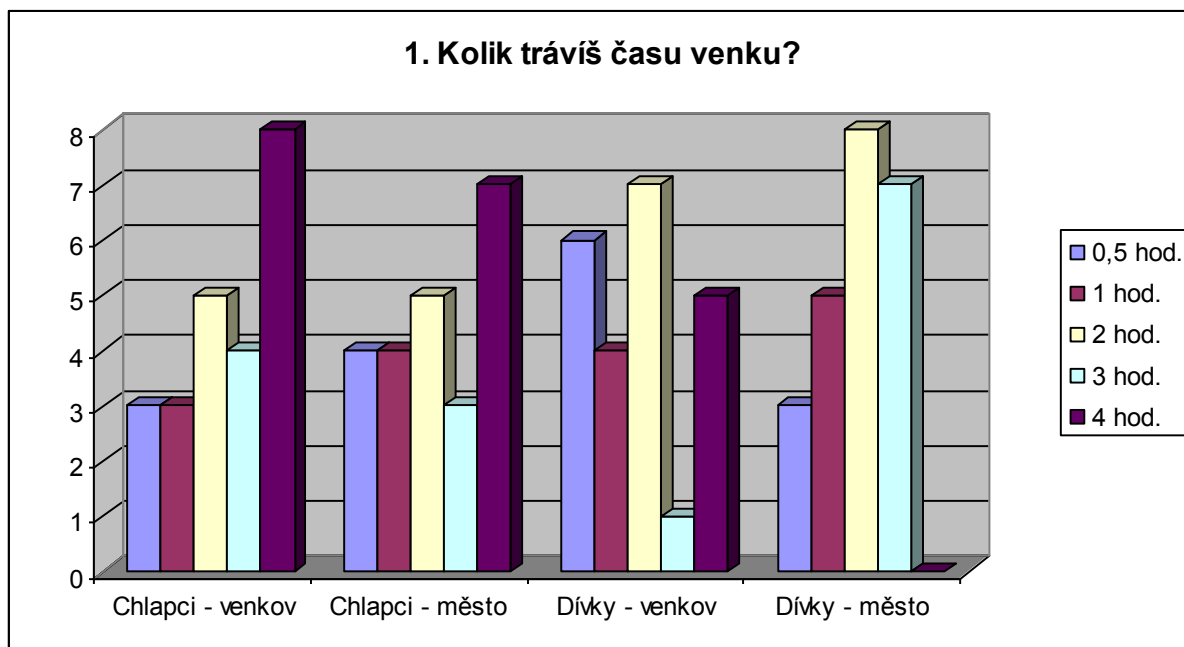
Předpokládám, že pubescenti nemají pocit, že by se na své rodiče mohli spolehnout.

4. Výsledky výzkumného řešení

2. Socializace pubescenta

Graf číslo 1

Tabulka číslo 1

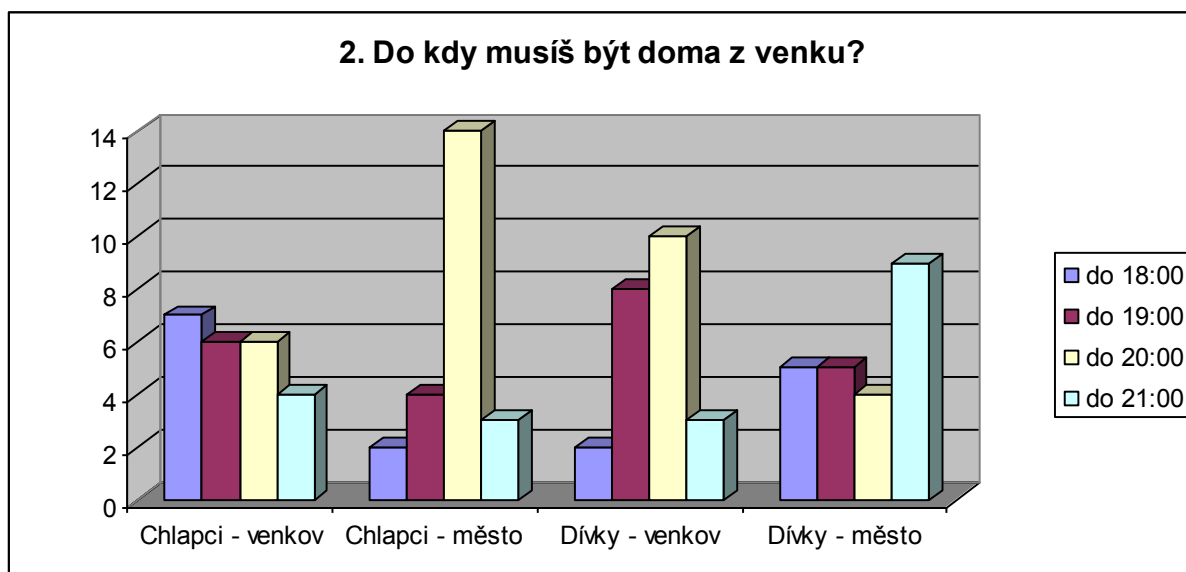
1. Kolik času trávíš venku?

hodiny	0,5 hod.	1 hod.	2 hod.	3 hod.	4 hod.
Chlapci - venkov	3	3	5	4	8
Chlapci - město	4	4	5	3	7
Dívky - venkov	6	4	7	1	5
Dívky - město	3	5	8	7	0

Vyhodnocení:

Chlapci z města i z venkova tráví poměrně stejnou dobu venku. Naopak dívky z vesnice tráví méně času venku než dívky z města.

Graf číslo 2

Tabulka číslo 2

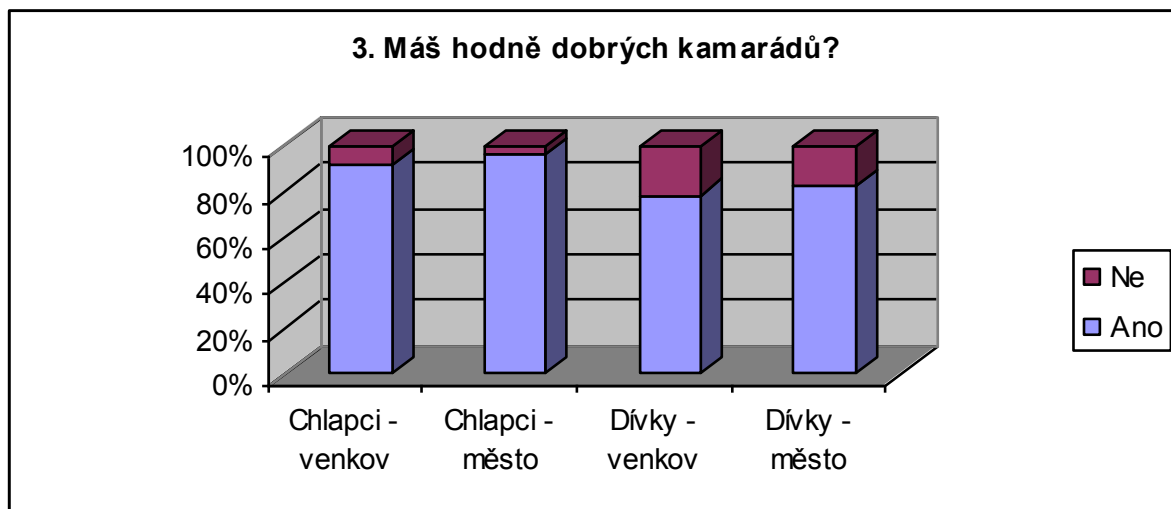
2. Kdy musíš být doma z venku?

čas	do 18:00	do 19:00	do 20:00	do 21:00
Chlapci - venkov	7	6	6	4
Chlapci - město	2	4	14	3
Dívky - venkov	2	8	10	3
Dívky - město	5	5	4	9

Vyhodnocení:

Většina dětí musí být doma do osmé hodiny večerní. Dívky z města mohou být značně déle venku než dívky z vesnice.

Graf číslo 3

Tabulka číslo 3

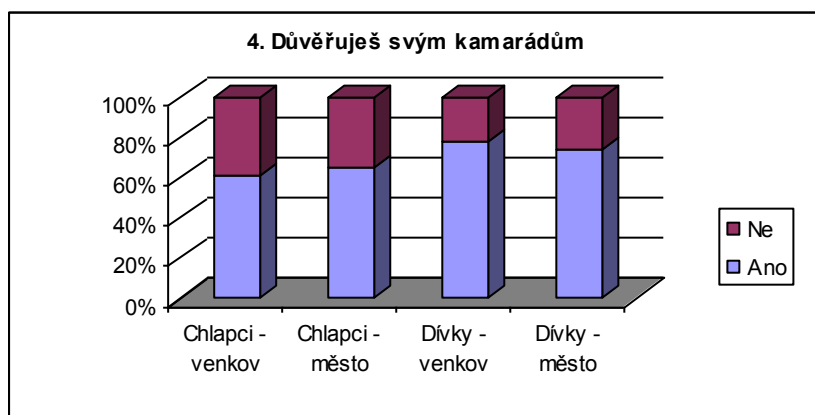
3. Máš hodně dobrých kamarádů?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	21	2
Chlapci - město	22	1
Dívky - venkov	18	5
Dívky - město	19	4

Vyhodnocení:

Dívky více o svém přátelství přemýšlejí a člení své kamarády na nejlepší. Všeobecně mají pubescenti hodně kamarádů.

Graf číslo 3

Tabulka číslo 3

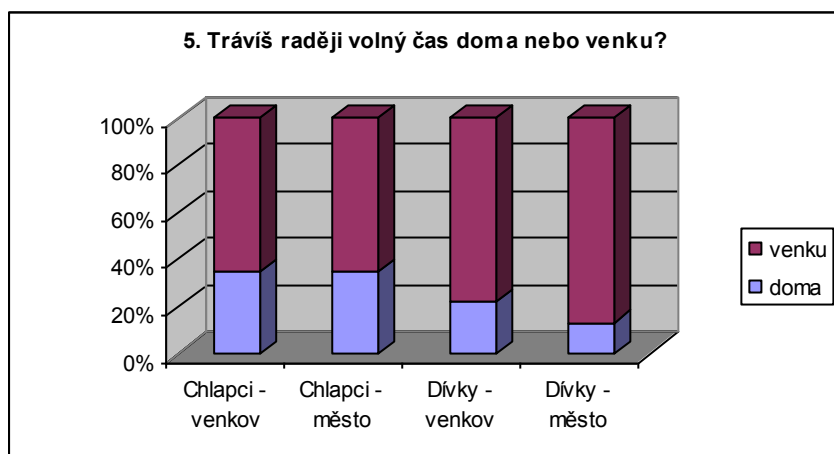
4. Důvěřuješ všem svým kamarádům?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	14	9
Chlapci - město	15	8
Dívky - venkov	18	5
Dívky - město	17	6

Vyhodnocení:

Většina dotázaných svým kamarádům důvěřuje. Chlapci jsou v důvěře opatrnější.

Graf číslo 5

Tabulka číslo 5

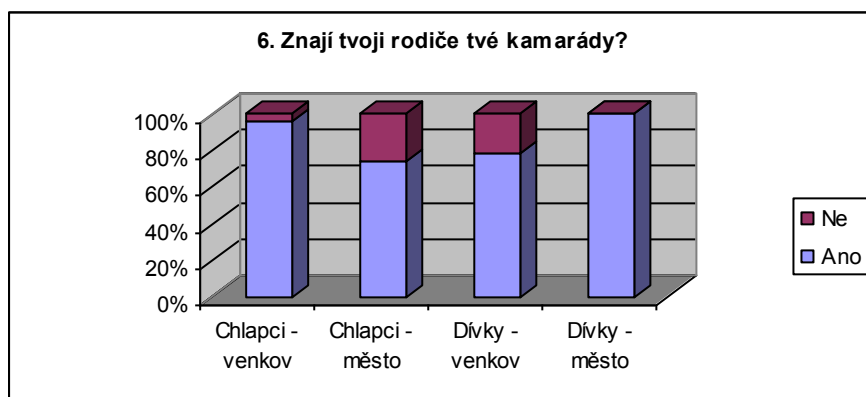
5. Trávíš raději volný čas doma nebo venku?

	doma	venku
Chlapci - venkov	8	15
Chlapci - město	8	15
Dívky - venkov	5	18
Dívky - město	3	20

Vyhodnocení:

Velká většina dotázaných tráví svůj čas raději venku než doma. Dívky ovšem ještě ve větší míře než chlapci.

Graf číslo 6

Tabulka číslo 6

6. Znají tvoji rodiče tvé kamarády?

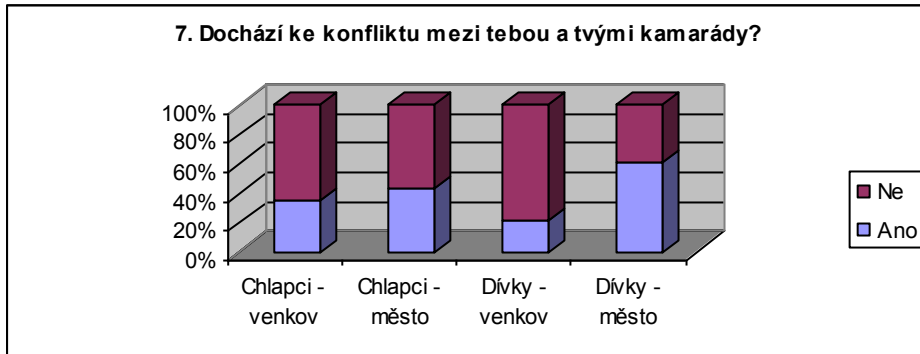
	Ano	Ne
Chlapci - venkov	22	1
Chlapci - město	17	6
Dívky - venkov	18	5
Dívky - město	23	0

Vyhodnocení:

U chlapců z města a dívek z venkova znají rodiče kamarády svých dětí. Méně je znají u chlapců z venkova a dívek z města.

3. Komunikace s pubescentem

Graf číslo 7

Tabulka číslo 7

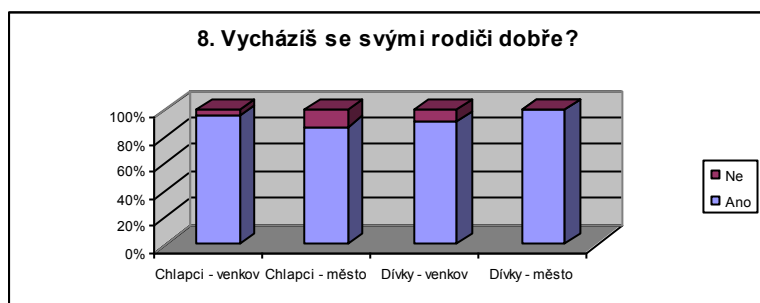
7. Dochází ke konfliktu mezi tebou a tvými kamarády?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	8	15
Chlapci - město	10	13
Dívky - venkov	5	18
Dívky - město	14	9

Vyhodnocení:

Nejvíce konfliktů se svými kamarády mají dívky z města. Chlapci z města mají také více konfliktů než chlapci z vesnice.

Graf číslo 8

Tabulka číslo 8

8. Vycházíš se svými rodiči dobře?

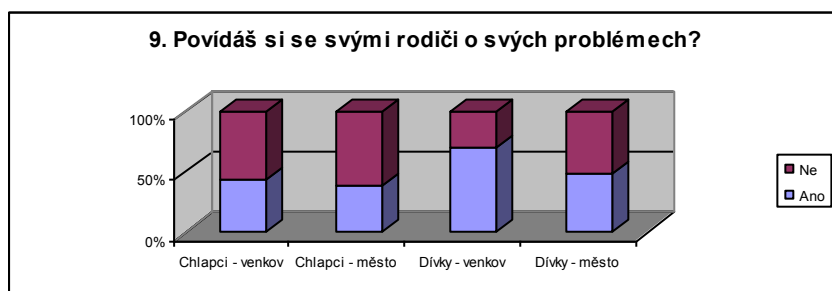
	Ano	Ne
Chlapci - venkov	22	1
Chlapci - město	20	3
Dívky - venkov	21	2
Dívky - město	23	0

Vyhodnocení:

Téměř většina dívek i chlapců se svými rodiči vychází dobře.

Graf číslo 9

Tabulka číslo 9

9. Povídáš si se svými rodiči o svých problémech?

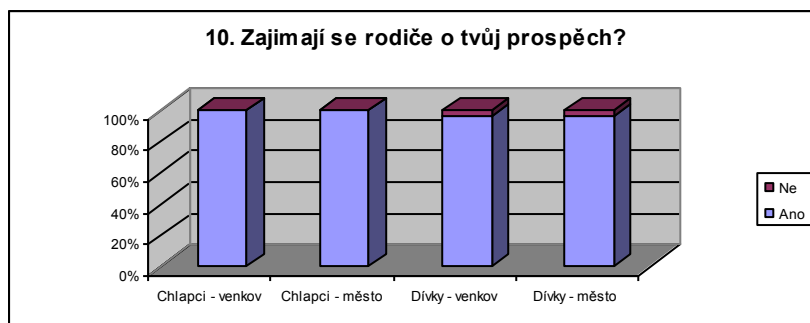
	Ano	Ne
Chlapci - venkov	10	13
Chlapci - město	9	14
Dívky - venkov	16	7
Dívky - město	11	12

Vyhodnocení:

Nejvíce si o svých problémech povídají dívky z vesnice. U chlapců je to téměř vyrovnané.

4. Vztahy mezi pubescenty a rodiči

Graf číslo 10

Tabulka číslo 10

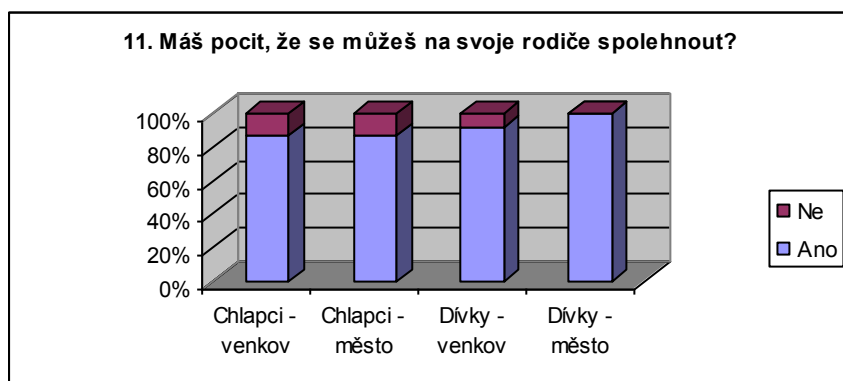
10. Zajímají se rodiče o tvůj prospěch?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	23	0
Chlapci - město	23	0
Dívky - venkov	22	1
Dívky - město	22	1

Vyhodnocení:

O prospěch svých dětí se zajímají téměř všichni rodiče.

Graf číslo 11

Tabulka číslo 11

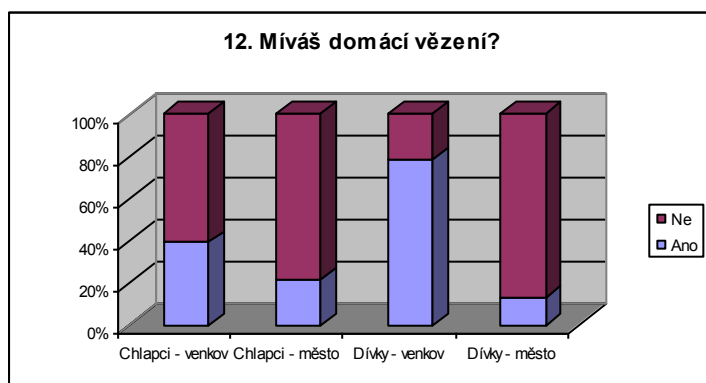
11. Máš pocit, že se můžeš na svoje rodiče spolehnout?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	20	3
Chlapci - město	20	3
Dívky - venkov	21	2
Dívky - město	23	0

Vyhodnocení:

Chlapci i dívky mají pocit, že se na své rodiče mohou spolehnout. U dívek z města je tato jistota stoprocentní.

Graf číslo 12

Tabulka číslo 12

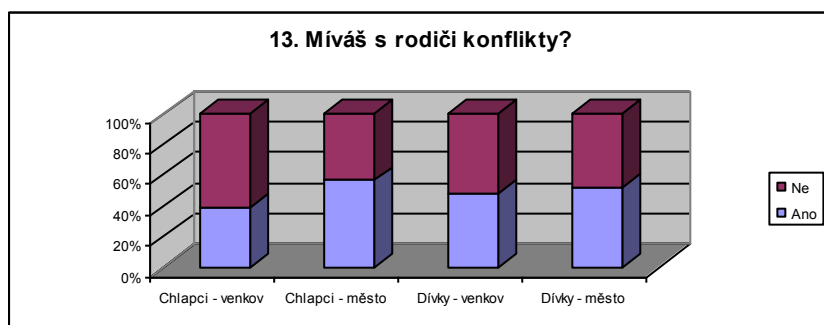
12. Míváš domácí vězení?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	9	14
Chlapci - město	5	18
Dívky - venkov	18	5
Dívky - město	3	20

Vyhodnocení:

Domácí vězení mají častěji dívky z vesnice častěji než dívky z města. Stejně tak chlapci z vesnice mají domácí vězení častěji než chlapci z města.

Graf číslo 13

Tabulka číslo 13

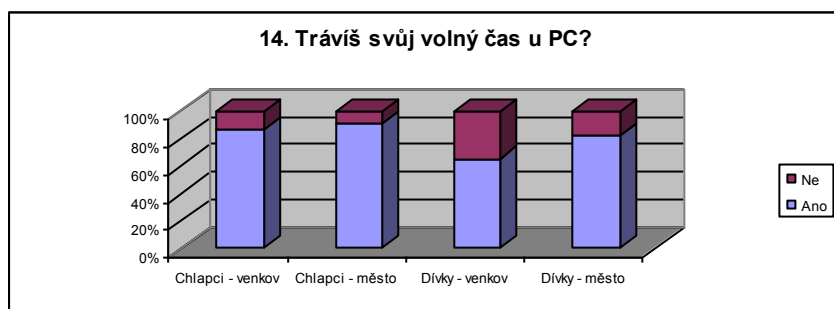
13. Míváš s rodiči konflikty?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	9	14
Chlapci - město	13	10
Dívky - venkov	11	12
Dívky - město	12	11

Vyhodnocení:

Pubescenti mívají konflikty se svými rodiči. Konflikty jsou u pubescentů žijících na vesnici i ve městě.

Graf číslo 14

Tabulka číslo 14

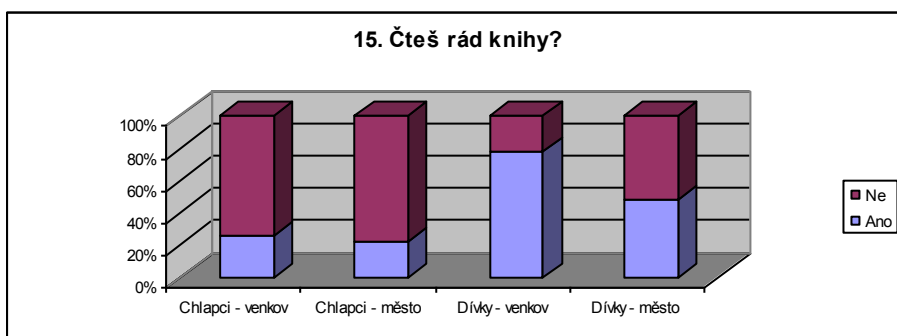
14. Trávíš svůj volný čas u PC?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	20	3
Chlapci - město	21	2
Dívky - venkov	15	8
Dívky - město	19	4

Vyhodnocení:

U počítače tráví nejvíce času chlapci z města a dívky z města. Chlapci z vesnice také tráví určitý čas u počítače. U dívek z vesnice je rozdíl podstatně znatelnější.

Graf číslo 15

Tabulka číslo 15

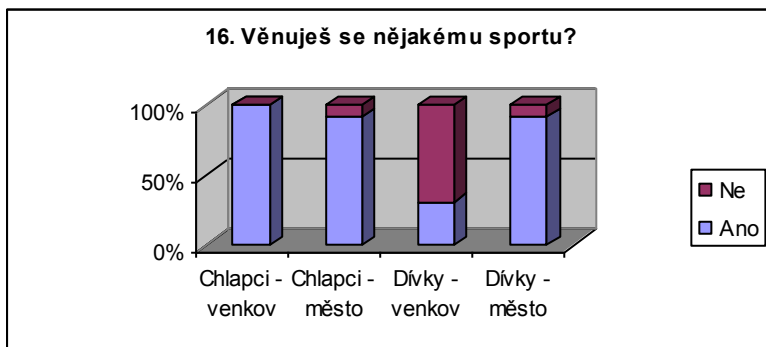
15. Čteš rád knihy?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	6	17
Chlapci - město	5	18
Dívky - venkov	18	5
Dívky - město	11	12

Vyhodnocení:

Knihy čtou nejraději dívky z vesnice. O něco méně častěji čtou knihy dívky z města. Chlapci z vesnice i města dávají přednost jiné zábavě.

Graf číslo 16

Tabulka číslo 16

16. Věnuješ se nějakému sportu?

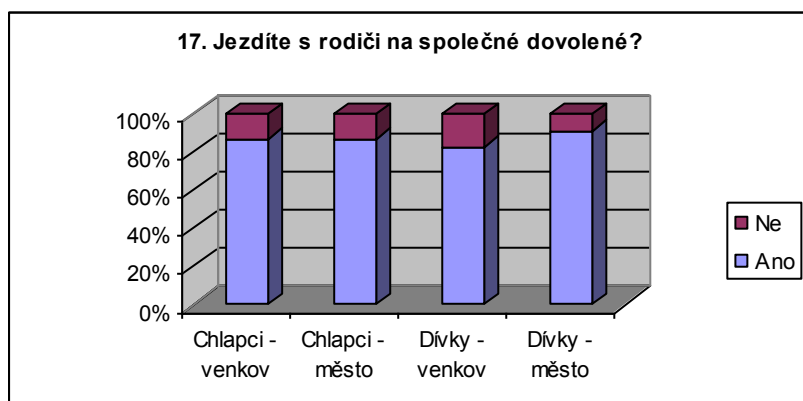
	Ano	Ne
Chlapci - venkov	23	0
Chlapci - město	21	2
Dívky - venkov	7	16
Dívky - město	21	2

Vyhodnocení:

Pouze dívky z venkova se téměř žádnému sportu nevěnují. Ostatní pubescenti se nějakému sportu věnují.

Graf číslo 17

Tabulka číslo 17

17. Jezdíte s rodiči na společné dovolené?

	Ano	Ne
Chlapci - venkov	20	3
Chlapci - město	20	3
Dívky - venkov	19	4
Dívky - město	21	2

Vyhodnocení:

Na společné dovolené jezdí se svými rodiči velká většina dotázaných pubescentů.

4.1. Hodnocení

Hypotéza H1 se potvrdila.

Podle *H1* jsem předpokládala, že chlapci budou trávit více času venku než děvčata. Také jsem předpokládala, že více času stráveného venku bude u chlapců z venkova. Podle výsledků, které ukázaly grafy je zřejmé, že dívky i chlapci tráví většinu svého volného času venku, kde mají své kamarády.

Hypotéza H2 se nepotvrdila.

Podle *H2* jsme předpokládala, že pubescenti musí dodržet příchod do 18. hodiny.

Výsledky z grafů ukázaly, že pubescenti nejčastěji musí být doma v rozmezí od 19. do 20. hodiny. Poměrně velká část pubescentů může svůj čas trávit venku až do 21. hodiny. Minimum pubescentů musí bývat doma do 18. hodiny.

Hypotéza H3 se potvrdila.

Podle *H3* jsem předpokládala, že pubescenti mají hodně kamarádů. Výsledky z grafů moji hypotézu potvrdily. Pro tento věk je typické navazování nových přátelství. Pubescenti k sobě hledají někoho blízkého, v kom by mohli najít pochopení.

Hypotéza H4 se potvrdila.

Podle *H4* jsem předpokládala, že většina pubescentů svým kamarádům důvěřuje. Moje hypotéza se potvrdila. Podle získaných výsledků většina pubescentů svým kamarádům důvěřuje. V porovnání jsou dívky více důvěřivější než chlapci.

Hypotéza H5 se potvrdila.

Podle *H5* jsem předpokládala, že většina pubescentů tráví raději svůj volný čas venku než doma. Větší čas strávený venku jsme předpokládala u pubescentů na vesnici než ve městě.

Grafy potvrdily správnost hypotézy. Také bylo zjištěno, že chlapci se doma zdržují více jak dívky.

Hypotéza H6 se nepotvrdila.

Podle *H6* jsem předpokládala, že většina rodičů nezná kamarády svých dětí. Výsledky jasně ukázaly, že většina rodičů zná kamarády svých dětí. Pouze chlapci z města mají větší procento kamarádů, kteří jejich rodiče neznají.

Hypotéza H7 se nepotvrdila.

Podle *H7* jsem předpokládala, že mezi pubescenty nedochází ke konfliktu. Z grafu je zřejmé, že konflikty se objevují více u pubescentů ve městě. Pubescenti na venkově takovou četnost konfliktů nemají.

Hypotéza H8 se nepotvrdila.

Podle *H8* jsem předpokládala, že pubescenti nevychází se svými rodiči dobře. Dalším předpokladem bylo, že konflikty budou vznikat spíše u děvčat než u chlapců. Výsledky jasně ukázaly, že většina pubescentů se svými rodiči vychází a konfliktů je minimálně.

Hypotéza H9 se nepotvrdila.

Podle *H9* jsem předpokládala, že si pubescenti se svými rodiči nepovídají o svých problémech. Dalším předpokladem bylo, že dívky si o svých problémech povídají více než chlapci. Výsledky potvrdily stanovenou hypotézu, že dívky si povídají o svých problémech více než chlapci. U dívek můžeme pozorovat větší otevřenost na venkově. Chlapci jsou spíše zdrženlivější v povídání o svých problémech.

Hypotéza H10 se potvrdila.

Podle *H10* jsem předpokládala, že se rodiče o prospěch svých dětí zajímají. Výsledky jasně ukázaly, že hypotéza byla správná.

Hypotéza H11 se nepotvrdila.

Podle *H11* jsem předpokládala, že pubescenti nemají pocit, že by se na své rodiče mohli spolehnout. Výsledky hypotézu vyvrátily. Většina pubescentů má pocit, že se na své rodiče může spolehnout. Záporné odpovědi se objevily v menším počtu u chlapců.

5. DISKUSE

Podle závěrečných vyhodnocení můžeme říci, že není značný rozdíl v chování u pubescentů žijících ve městě a u pubescentů žijících na venkově.

Rozdíl můžeme pozorovat u volného času stráveného venku, který je u pubescentů z venkova delší. Poměrně velká část pubescentů může svůj čas trávit venku až do 21. hodiny. Podle mého názoru by měli pubescenti bývat doma dříve než v tuto pozdní dobu, jelikož by se měli připravovat na další den a hlavně si odpočinout. V případě, že se z venku vrátí až v devět hodin, posunuje se doba spánku. Jiná situace nastává o víkendu, kdy pubescenti nemusejí vstávat do školy. Co se týče týdne, myslím, že ideální doba je sedmá hodina. Delší čas strávený venku souvisí i s množstvím kamarádů, které pubescenti mají. Pro tento věk jsou nové vztahy a přátelství typické. S přátelstvím souvisí i důvěra. Podle grafů je zřejmé, že úplná důvěra mezi pubescenty není. Hlavně co se týče chlapců, kteří jsou v důvěře opatrnější než dívky. Některá přátelství bývají pouze povrchní. Ty pravé přátele, kterým můžeme důvěřovat, poznáváme až během života. Pubescenti se seznamují většinou rychle a bez ostychu.

S přátelstvím souvisí nejen důvěra, ale také konflikty a nedorozumění. Na začátku výzkumu jsme předpokládala, že důvěra mezi pubescenty bude velká. Pravda je taková, že množství konfliktů není velké, ale objevuje se nad moje očekávání. Spíše jsem předpokládala, že konflikty budou mezi pubescenty a jejich rodiči. V těchto vztazích naopak ke konfliktům dochází méně. Podle výsledků můžeme pozorovat, že pubescenti nemívají časté konflikty se svými rodiči a navíc si s nimi povídají o svých problémech. Dívky si se svými rodiči povídají častěji o svých problémech, což se dá předpokládat. Chlapci jsou více zdrženlivější v povídání si o svých problémech.

Z vyhodnocení je zřejmé, že většina rodičů zná kamarády svých dětí. Je pravda, že tento výsledek mě překvapil, jelikož jsem očekávala, že většina rodičů nebude kamarády svých dětí znát. Samozřejmě, že tento závěr, který v grafech vyšel, je více než pozitivní. Myslím si, že pokud by rodiče kamarády svých dětí neznali, mohlo by to vést v některých případech k určitým problémům. Podle toho, s kým se pubescenti stýkají, můžeme předpokládat jejich chování a způsob trávení volného času. Co se týče volného času, ten raději tráví pubescenti venku. Tento závěr jsme očekávala i při sestavování hypotéz. Upřednostňování času stráveného venku může být způsobeno buď dlouhou pracovní dobou rodičů, anebo využití jejich volného času bez dětí. V tomto okamžiku zůstávají pubescenti doma osamoceni a může docházet ke stavu nudy.

Proto raději tráví svůj volný čas venku, kde jsou obklopeni svými vrstevníky. Určitě je správné vést pubescenty od určitého věku k nějakému sportu či zájmu, který je baví. Domnívám se, že pokud se nuda u pubescentů objevuje často, může mít za následek nepříjemné věci. A právě sport či nějaký zájem tomu může předcházet. V této fázi hodně záleží na rodičích, zda se rozhodnout vést své dítě k nějakému zájmu.

Pubescenti z vesnice mají více domácího vězení než pubescenti z města. Při sestavování hypotéz jsem očekávala, že domácí vězení se už moc neobjevuje. Rodiče se snaží najít jiné a možná účinnější způsoby potrestání. Podle mého názoru se častěji stává, že má pubescent zakázaný čas u počítače, nesmí se dívat na televizi, hrát různé hry apod.

Výsledky ukázaly, že způsob potrestání v podobě domácího vězení se objevuje stále. Nejčastěji u dívek na venkově a poté i u chlapců na venkově. Každý rodič musí zvážit, zda domácí vězení je pro jeho dítě tím správným způsobem potrestání. Navíc musíme přihlídnout k tomu, že v dnešní době, má téměř každý pubescent počítač. A strávit celý čas domácího vězení určitě není dobré jak pro fyzickou, tak psychickou stránku osobnosti. V případě, že porovnáme výsledek grafu, který měl zjistit čas strávený u počítače, zjistíme, že většina pubescentů tráví svůj volný čas na počítači. Pouze dívky z venkova se odchyľují a u počítače tolik času netráví. Na druhou stranu se není čemu divit. Počítač je trendem dnešní doby, stejně jako přes něj nakupovat, obchodovat nebo se seznamovat. V samém důsledku to má za následek, že lidé spolu neumějí komunikovat a neumí se seznamovat. V dnešní době je dokonce možné žít druhý, virtuální život přes internet. A účastníků tohoto života stále přibývá, jelikož zde hraje důležitou roli anonymita. Ve svém výzkumu jsem se snažila zjistit, zda pubescenti čtou knihy a zda tráví svůj volný čas jinak než u počítače. Ve čtení knih jsou na tom lépe dívky. Myslím, že tento závěr se dal očekávat. Dívky vždycky četly knihy více. Pokud mám výsledky porovnat ještě více do hloubky, musím konstatovat, že dívky na venkově čtou knihy více než dívky ve městě. Myslím, že není třeba zmiňovat důležitost čtení knih. Je to možnost dalšího vzdělávání a hlavně obohacování si slovní zásoby a celkové rozhledu. Co se týče sportu u pubescentů, opět mě výsledky pozitivně překvapily. Téměř všichni pubescenti se nějakému sportu věnují. Tohle zjištění je pro mě velice pozitivní, jelikož sport je forma odpočinku, odreagování se. V případě chlapců se může jednat i o vybití přebytečné energie. Jedna z posledních otázek dotazníku byla věnovaná společným dovoleným. Téměř všichni pubescenti jezdí se svými rodiči na společné dovolené.

Myslím, že tohle je pro pubescenty to nejlepší. Taková dovolená může pubescenty a jejich rodiče sblížit. Samozřejmě pokud se rodiče nerozhodnou užít si dovolenou svým způsobem a děti nechat bez dohledu. Rodiče by měli dát pubescentovi pocit důležitosti a s výběrem dovolené se rozhodnout společně.

V. ZÁVĚR

Na závěr bych ráda shrnula výsledky své práce.

Výsledky mého výzkumu nesouhlasí s tvrzením dnešní doby, že rodiče nemají na svoje děti čas a tak jsou děti odkázané na počítače. Nepřiměřený čas vede k hrůzným věcem, které každý den můžeme sledovat v televizi. Šikana, sexuální zneužívání, nevhodná volba kamarádů – to je jen krátký výčet možností, které nabízí čas strávený u počítače.

Myslím si, že je to hodně ovlivněné tím, že dotazníky byly rozdány v menším městě, kde se přístup rodičů k dětem odlišuje od přístupů rodičů z velkoměsta. Domnívám se, že rodiče ve velkoměstě mají ke svým dětem trochu odlišný přístup. Což můžeme vidět a pozorovat na činech pubescentů z velkých měst, které většinou bývají zarážející. Pro konkrétnost uvedu například posprejované vlaky, pokusy o sebevraždy, větší kriminalita, konzumace drog a alkoholu. Pubescenti z velkých měst mívají odlišné životní hodnoty, stejně jako odlišný způsob života, než pubescenti z menších měst a vesnic. Už několikrát zmíněný počítač a nepřiměřené množství času stráveného u něj se u každého musí nějak projevit. Většinou se to projevuje na psychice daného člověka. Člověk, který přestává komunikovat s okolním světem a žije pouze prostřednictvím počítače, začíná upadat do depresí a nepříjemných pocitů. Pro každého člověka je totiž přímý kontakt se světem velice důležitý. Podle vyhodnocených dotazníků můžeme vidět, že většina dotázaných tráví nepřiměřené množství času u počítače. Mladí lidé dnes využívají internetové komunikace mnohem více než té přímé. Jedním z důvodů je anonymita, která hodně lidem vyhovuje – dá se za ni hodně skrýt.

Mnoho mladých lidí si formou internetu vytvořilo svůj imaginární svět, ve kterém jsou oni vůdci. Nerada bych se tu stala propagátorkou myšlenky, že internet je špatná věc, ale na druhou stranu si myslím, že je hodně důležité, aby každý znal pravou míru toho, jak dlouho trávit u počítače svůj volný čas. Myslím si, že pro některé rodiče je počítač dobrou formou jak zabavit své děti. Přitom si ale neuvědomují, jaké následky to může mít. S pubescentem není lehké vyjít a najít ten správný směr společného vztahu, ale myslím, že pokud má každé dítě dobré základy výchovy již z dětství, že by to neměl být velký problém.

Důležité je si uvědomit nebo spíše připustit, že se z našeho dítěte stává samostatný člověk, který se chce o sebe začít postupem času starat sám a který nás už nebude tolik potřebovat.

Také je důležité mít na paměti, že dospívajícímu nemůžeme vnucovat naše názory, musíme si vyslechnout i druhou stranu a případně spolu najít nějaký soulad. Moje práce rozhodně neměla za cíl určit, zda jsou pubescenti na vesnici jiní než ve městě, jelikož všichni mají stejné potřeby a touhy.

Na druhou stranu je pravda, že pubescenti na vesnici mají ke svým vrstevníkům bližší vztah, jelikož spolu tráví nejen více času, ale hlavně mezi nimi není taková anonymita jako ve městě, která je způsobená velkým počtem žáků v městských školách.

Na závěr své práce bych ráda napsala, že jsem velice ráda za téma, které jsem si vybrala ke zpracování.

Nejen, že se mi velice dobře vypracovávalo, ale myslím, že mi také hodně dalo, do mého osobního života, co se týče přístupu k pubescentům.

1. Seznam použité literatury

- Čačka, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-7239-107-0
- Čížková, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4
- Fenwicková E.; Smith, T. *Kniha o dospívání pro rodiče a děti*. Bratislava: INA, 1994.)
- Furst, M. *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199
- Goddetová, T; E. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-492-3
- Kuric, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní nakladatelství, 1986.
- Kohoutek, R. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001. ISBN 80-7204-200-9
- Kohoutek, R. *Psychologie duševního vývoje*. Brno: Mendlova zemědělská a lesnická univerzita, 2008. ISBN 978-80-7375-185-2
- Kocourková, J; Švancara, J. *Problémy psychického vývoje osobnosti*. Praha: Československá akademie věd, 1978. ISBN nevedeno
- Lamser, V. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Svoboda, 1966. ISBN nevedeno
- Langmeier, J; Lengmeier, M; Krejčová, D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha: Hah,k 2002. ISBN 80-7319-016-8
- Marhounová, D. *Dospívání*. Praha: Empatie, 1996. ISBN 80-901618-7-1
- Matějček, Z; Dytrych, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7
- Matějček, Z. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. ISBN nevedeno
- Matějček, Z. *Výbor z díla*. Praha: Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-246-1056-6
- Novotná, L; Minková, J. *Vývojová psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-281-0
- Orvin, H; G. *Dospívání - kniha pro dospělé*. Praha: Grada, 2001. ISBN nevedeno

- Petřková, A. *Nástin ontogeneze dětství a dospívání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991.
ISBN 80-7067-002-9
- Pospíšil, M. *Asertivita aneb jak ze slepé uličky v mezilidských vztazích*. 1996. ISBN neuvedeno
- Prekop, J. *Empatie vcítění v každodenním životě*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0672-5
- Prokopová, J. *Malý tyran. Co vlastně děti potřebují*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-458-0
- Taxová, J. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN neuvedeno
- Říčan, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5
- Říčan, P. *Psychologie osobnosti, obor v pohybu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1174-4
- Schneider, M. *Úvod do základů sociologického výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1974. ISBN neuvedeno
- Smékal, V. *Pozvání do psychologie osobnosti člověka v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister a Principal, 2002. ISBN 80-85947-80-3
- Smékal, V; Lacinová, I; Kukla, L. *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister a Principal, 2004.
ISBN 80-86598-84-5
- Sobotková, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8
- Stuchlíková, I. *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-553-9
- Suchý, A. *Mediální zlo*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-926-9
- Švingalová, D. *Úvod do vývojové psychologie*. Liberec: Technická univerzita, 2006. ISBN neuvedeno
- Vágnerová, M; Valentová, L. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: Univerzita Karlova, 1991. ISBN 80-7066-384-7
- Vágnerová, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Univerzita Karlova, 2005.
ISBN 80-246-0956-8

Vágnerová, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství.*

Liberec: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky, 2008. ISBN neuvedeno

Vybíral, Z. *Psychologie lidské komunikace.* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2

Vymětal, J. *Úzkost a strach u dětí.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-830-9

